

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT

2013.

Nemzeti Közsolgálati Egyetem

Rendészettudományi Kar

Büntetőeljárásjogi Tanszék

**A sértetti jogok érvényesülése a
büntetőeljárás jogban különös tekintettel az
áldozatvédelem állami intézményeire**

Tartalom

1. Bevezetés	4
1.1. A témaválasztás indoklása	4
1.2. Dolgozatom célja	5
1.3. A dolgozat felépítése	7
2. Történelmi áttekintés	8
2.1. Az igazságszolgáltatás történelmi fejlődése – a büntetőhatalom gyakorlásának változásai	8
2.2. Újra napirenden-, avagy a viktimológia hatásai a sértettek helyzetére	10
3. Nemzetközi dokumentumok az áldozatvédelem vonatkozásában.....	11
3.1. A kezdetek- Egyesült Nemzetek Szervezete	11
3.2. Az Európai Unió	12
4. A kerethatározat rendelkezéseinek érvényesülése a magyar jogszabályokban	14
5. Az állam áldozatvédelmi rendszere	23
6. Az áldozatvédelmi szolgálatok működésével kapcsolatos kérdőív	25
7. A rendőrség szerepe az áldozatvédelemben	31
8. A sértetti jogok érvényesülése a büntetőeljárás gyakorlatában	32
8.1. A kérdőív	32
8.2. Ügyészi riport	36
9. Befejezés.....	43
10. Irodalomjegyzék.....	47

1. Bevezetés

1.1. A témaválasztás indoklása

A Nemzeti Közszerológáti Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi Szakirányának hallgatójaként a bűnügyi tudományok széles palettája tárult elem, melyek megismerése elengedhetetlen fontosságú egy leendő rendőrtiszt számára. A számos jogi tantárgy mellett a szakmához tartozó speciális ismeretanyagok elsajátítása szükséges a későbbi nyomozói munka sikeres végrehajtásához, melyekre az egyetemi tanulmányaim során alapos felkészítést kaptam. Talán nem túlzok, ha azt állítom, hogy a Büntetőeljárás jog adja a jogalkalmazói munka keretét, így a rendőri hivatásban is ez a „forrás”, amelyhez visszanyúlunk, ami iránymutatást ad tevékenységünk végzése folyamán, hogy jogszerűen járjunk el. Ezeket az alapkövetelményeket rendszerezi és foglalja magában az 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.

A szakmai gyakorlatom alatt még inkább megmutatkozott e jogszabályok jelentősége, mely megalapozta e jogtudomány iránti érdeklődésem. Szembesülhettem azzal, amikor az emberek a bűncselekmény elszennvedőjeként megteszik feljelentésüket, remélve, hogy a hatóság tagjai mindent elkövetnek annak érdekében, hogy kiderüljön az igazság, és számon kérjék azt, aki sérelmüket okozta. Ők a sértettek, akiket a büntetőeljárás alanyaiként tart számon a törvény, ezért valamilyen szerepük kell, hogy legyen a büntető eljárás folyamán. Mi több ők azok, akiket közvetlenül érintenek a bűncselekmények káros hatásai, akiknek a deliktumok az életükbe nem kívánt változásokat eredményeznek, akik akaratuk ellenére a normasértők áldozataivá válnak.

Az utóbbi évtizedekben az Európai Tanács a jogállamiság és az emberi jogok tiszteletben tartására fokozottan felhívta a tagállamok figyelmét, számos tájékoztatást, szakmai programot bocsátott ki¹, és aki ezeket nyomon követte, a terhelti jogok folyamatos bővülésének lehetett szemtanúja.

De mi a helyzet a sértettek jogaival? Számukra is kedvezőbb rendelkezések születtek, vagy jelentőségük háttérbe szorult az elkövetőkkel szemben?

¹ Dr. Kővári András: Az áldozatok védelme és a rendőrség. In: Európa Tanács: Az emberi jogok és a rendőrség. Budapest, 2000. 41-43.o.

Úgy gondolom, több odafigyelést igényelnek, hiszen a bűncselekmények elszenvedőiként a legkiszolgáltatottabb helyzetben állnak, ezáltal segítségükre, támogatásukra, védelmükre nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk.

1.2. Dolgozatom célja

Az elmúlt harminc évben európai, valamint nemzetközi szinten is egyre több dokumentum született a sértettek jogainak megreformálásáról. Felfigyeltek arra, hogy a középpontban lévő terhelten szemben nem szerencsés, ha továbbra is hagyjuk a sértettet a büntetőeljárás periferiáján rekedni². A 70-es évekig Európa szerte uralkodó klasszikus retributív (megtorló) igazságszolgáltatási rendszer elvei a XXI. századra meglehetősen elavultnak bizonyultak, és napjainkban a helyébe lépő resztoratív (kárhelyreállító) modell térhódítását élhetjük.

A resztoratív igazságszolgáltatási rendszerre való átállás folyamatában nem csak a jogi szabályozásoknak, hanem a hatósági jogalkalmazók szemléletének is döntő szerepe van. A megtorló igazságszolgáltatás szellemében viszont hazánkban is sokáig a jogalkalmazásban a hatékonyságot az eredményességgel állították párhuzamba, vagyis a cél a terhelt elítélését, és korántsem az áldozat érdekeinek figyelembe vételét jelentette.

Kérdés az, hogy a magyar igazságszolgáltatás tartalmazza-e azokat az elemeket, melyek szükségesek a resztoratív koncepció megszilárdulásához?

Úgy gondolom, nem csak humanitárius okokból fontos a sértettekkel szemben a megfelelő bánásmódot tanúsítani. Az igazságszolgáltatás hatékonyságát is elősegíti, ha a büntetőeljárás minden szakaszában biztosítva vannak a sértetti jogok, és ezek érvényesülését a hatósági jogalkalmazók sem gátolják.

Az Európai Unió mára már számos alapelvet kidolgozott, valamint kötelezte a tagállamokat, hogy igazítsák jogszabályaikat a sértettek jogainak bővítésére vonatkozó új tendenciáknak megfelelően. Bár az áldozatok védelme érdekében ezek óriási lépésnek tekinthetők, fontos, hogy a kihirdetett minimumszabályok az Unió összes államában érvényesüljenek, garantálva ezzel a sértetteket megillető jogokat.

Dolgozatom egyik célja, hogy a hazai jogalkalmazás, igazságszolgáltatás területeit vizsgálva, egységes képet kapjak arról, hogy hogyan épültek be ezek a nemzetközi

² Kiss Anna: A sértett jogainak erősítése a hazi és a német büntetőeljárás összehasonlításának tükrében. In: Rendészeti Szemle, Budapest, 2006. 7-8., 54.évf. 114.o.

jogszabályok a magyar büntetőeljárás jogba, azaz milyen garanciákat biztosítanak a magyar törvények a sértettnek a büntetőeljárás folyamán, és ezek mennyire felelnek meg a nemzetközi elvárásoknak. A normák vizsgálatával viszont csak a jogi szabályozás minősítését tudnám elvégezni, azonban ezek érvényesülése a mindennapok jogalkalmazásában külön problémákat vet fel, melyek okait csak a végrehajtás menetének figyelemmel kísérésével tudom feltárni. Ez okból kifolyólag a jogszabályok tanulmányozásával, valamint a gyakorlati tapasztalatok alapján (különösen a nyomozási szakban) szeretnék választ kapni arra, hogy milyen mértékben érvényesítheti jogait a hazai joggyakorlatban az áldozat, és amennyiben hiányosságok merülnek fel, azokat a jogalkotói munka, vagy pedig a hatósági eljárás eredményezik?

Tudományos munkám másik fő iránya a sértett-orientált szemléleten belül áldozatvédelem intézményeinek vizsgálata. Nem csak a büntetőeljárásban, hanem azon kívül is létezni kell olyan szolgáltatásoknak, melyek védelmet biztosítanak, és segítséget nyújtanak a bűncselekményt elszenvedő sértettek számára. Ezek legfőképpen az áldozatsegítő szervezetek által valósíthatók meg. A civil áldozatsegítő szolgálatok mellett az állam is részt kíván venni azoknak a támogatásában, akiket nem tudott megvédeni a bűncselekmények bekövetkezésétől. Ahhoz, hogy az áldozatsegítés mechanizmusa kiválóan működjön a nyomozó hatóságok és az áldozatsegítő szervek együttműködése elengedhetetlen. Ehhez pedig hozzátartozik, hogy a rendőrség tevékenysége is kiterjedjen egyes áldozatvédelmi feladatok ellátására, és ne csak a bűnelkövető kézre kerítése lebegjen célként a szemük előtt.

Szeretném munkám során megismerni a nyomozó hatóság és az áldozatsegítő szolgálatok közötti kapcsolat alakulását, és feltárni, hogy milyen szerepet tölthet be a Rendőrség az áldozatvédelemben, és hogyan látja el az ehhez kapcsolódó feladatait.

1.3. A dolgozat felépítése

Az első szempont, ami alapján a dolgozatomat elkészítettem, az elemző-értékelő munka, melyet a sértetti jogok, és az áldozatvédelemmel kapcsolatos nemzetközi dokumentumok, valamint a magyar törvények részekre szedésével, összehasonlításával, majd értékelésével valósítottam meg. Ahhoz, hogy a magyar jogalkalmazás területéről információkat, tapasztalatokat szerezzek, és nagyobb rálátásom legyen a büntetőeljárás, azon belül legfőképpen a nyomozási szakasz gyakorlatára, interjút készítettem egy ügyésszel, valamint egy bűnügyi területen dolgozó alosztályvezetővel. Az ő véleményeiket a jogszabályi elemzés kapcsán felhasználtam, beillesztve egy-egy hozzájuk kapcsolódó címszóhoz.

A dolgozat második része kutatásom eredményeinek felhasználása. Az áldozatvédelem hazai működésének feltérképezéséhez kérdőívet készítettem, melynek kitöltését az ország megyei Áldozatsegítő Szolgálat ügyintézői vállalták. A kérdőívben szereplő kérdések egy része az áldozatsegítő szolgáltatásokat öleli fel, míg másik része a szolgálat és a Rendőrség kapcsolatára, valamint a Rendőrség áldozatokkal való bánásmódjára vonatkozik. Ezekből leszűrhetők olyan adatok, amelyek válaszul szolgálhatnak az feltett kérdéseimre.

2. Történelmi áttekintés

2.1. Az igazságszolgáltatás történelmi fejlődése – a büntetőhatalom gyakorlásának változásai

Társadalmi együttélésünk alapjai a normák. Ezek olyan, a közösség által elfogadott magatartási szabályok összessége, melyek betartására az emberek többsége törekszik. Az egyén ezeket szem előtt tartva válogatja meg cselekedeteit és feltételezi, hogy mások is e normák figyelembe vételével alakítják életüket. Ezeknek az íratlan és írott szabályoknak a követése teremti meg a harmonikus, kiegyensúlyozott együttélés pilléreit, ami mindenkinek az érdekét szolgálja, hiszen csak így küszöbölhetőek ki a konfliktusok. Korlátozhatóvá válnak az emberi cselekedetek, amivel elkerülhető, hogy másoknak jog-és érdeksérelmet okozzunk. Úgy gondolom, fontos röviden áttekinteni, milyen utat járt be az igazságszolgáltatás az ókori társadalmaktól kezdve napjainkig, és hogyan sajátította ki az állam a büntetőhatalom gyakorlásának lehetőségét a magánszemélytől.

A büntetőjog fejlődésének főbb állomásai:

1. Az *ókorban* a megtorlási elvek a társadalmi és gazdasági fejlődés vonatkozásában alakultak ki. A „**bosszú elve**” a legkorábbi szakaszban volt az uralkodó, melynek többféle változatát különböztetjük meg³:
 - Magánbosszú: a közösségi élet kialakulásának kezdetén az egyén saját maga reagált az őket ért sérelmekre. A megtorlás látszott a legmegfelelőbb módszernek ahhoz, hogy a jövőbeni támadásokat megelőzzék. Két célt szolgált tehát az egyén bosszúálló tevékenysége: az egyik a múltbeli eseményre vonatkozó represszió, a másik pedig a jövőre néző prevenció.⁴
 - Vérbosszú: ahogy erősödött a közösség összetartó ereje, már nem csak az egyén maga állt bosszút a támadóján, hanem vele együtt a hozzátartozója, családja, törzse, nemzetsége. A bosszúállás lehetőségei határtalanok voltak, melynek csak a következő, fejlettebb megtorlási elv szabott határt.
 - „Talio elv”: a korai magán-igazságszolgáltatásban különböző, a vérbosszú elkerülését szolgáló megoldások (kiegyezés, a sértett vagy hozzátartozói

³ Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010. 19. o.

⁴ Bögöly Gy.- Budaházi Á.- Csányi Cs.- Sléder J. : Büntetőeljárás jog. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 27. o.

javaikkal való kiengesztelése, a cselekmény anyagi jóvátétele) közül a legjelentősebb a sértéssel arányban álló viszonsértés, a „szemet szemért-fogat fogért”elv érvényesítését megcélzó **talio** intézmény. Ekkor már megjelentek az állami igazságszolgáltatás első elemei, korlátozódtak az ősi elvek.⁵

2. A *középkor* elve, a **compositio** (megváltás): az állam megszilárdulásának következményeként fokozatosan kiépültek az államhatalmi, végrehajtó és igazságszolgáltatási szervek. A kárt okozó életének kioltása helyett jobb megoldásnak bizonyosodott a sérelmet vagyoni úton megtérítő elégtétel. A sértett az elkövető féllal kötött alku során, megállapodott, hogy lemond a vérbosszúról, ha cserébe meghatározott mértékű kártérítésben részesül. A kompozíciót a személy ellen irányuló büntettek körében alkalmazták, és mértéke a sértett osztályhelyzetétől, korától, és nemétől függött.⁶ „A megváltás - bár erősen diszkriminatív formában, de – alternatíva volt a legsúlyosabb magánbüntetés kiváltására az okozott sérelem következményeinek csillapítását szolgáló pénzösszeg fizetésével, más dolog átadásával. A kompozíció elterjedésével a büntetőjog a közjogiasodás szakaszába lépett, ami óhatatlanul magával hozta a sértett szerepkörének gyengülését.”⁷

3. Az állam büntetőhatalma: a közhatalom folyamatos szilárdulásával a várbosszú, a talio és a compositio elvének érvényesülése helyett az állam elkülönült szervei hajtják végre az igazságszolgáltatást.⁸ „Az állami büntetőhatalom abszolúttá válásával az officialitás került előtérbe, és a sértett csupán a bizonyíték szerepkörére lett kárhóztatva.”⁹

E meglehetősen sokáig húzódó fejlődési folyamat eredményezte azt, hogy a büntetés kiszabását és a végrehajtását az állam teljes mértékben átvállalta. A büntetőjog fejlődéstörténetének felvázolása nagyvonalakban rávilágít arra a pontra, amelytől kezdve az áldozatok jogainak jelentősége háttérbe szorult.

⁵ Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010. 20-20. o.

⁶ GÖRGÉNYI ILONA: A VIKTIMOLÓGIA. IN: GÖNCZÖL K.- KORINEK L.-LÉVAY M.: KRIMINOLÓGIAI ISMERETEK, BŰNÖZÉS, BŰNÖZÉSKONTROLL. CORVINA KIADÓ, BUDAPEST, 1999. 102. O.

⁷ http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_buncselekmenyek_aldozatainak_jaro_jovatetel_elmeleti_kerdesei/

⁸ Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010. 22. o.

⁹ http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_buncselekmenyek_aldozatainak_jaro_jovatetel_elmeleti_kerdesei/

2.2. Újra napirenden-, avagy a viktimológia hatásai a sértettek helyzetére

A sértettek, jogaik hanyatlásának köszönhetően a mai napig csak a mellékszerep betöltésére pályázhatnak a büntetőeljárásban való részvételük kapcsán. Bár helyzetük újraértékelésének szükségessége évtizedekig váratott magára, csak a második világháborút követően váltottak ki komolyabb érdeklődést. A bűncselekmények áldozataival való fokozott törődés a viktimológia tudományos alapjainak megteremtéséhez köthető, melynek hatására újraértékelődött jelentőségük.

A **viktimológia** az „*áldozatok tudományos igényű tanulmányozását*” jelenti. A tudomány kialakulása (a hazai szakírók többsége szerint) elsősorban egy bukaresti pszichiátriai kongresszushoz köthető, ahol 1947. március 29-én Benjamin Mendelsohn jeruzsálemi ügyvéd tartott előadást „ A bio-pszicho-szociológia új távlatai: az áldozattan” címmel. Egy évvel később, 1948-ban jelent meg Hans von Henting, „A bűnöző és áldozata c. műve ami szintén mérföldkőnek tekinthető a viktimológia fejlődéstörténetében. Az elnevezést ugyanakkor a többség Fredric Werthamhoz szötte, akinek 1949-ben megjelent könyvében olvashatunk az áldozattan tudományának fontosságáról.

Az új trend az 1960-as, 1970-es években erősödött fel, mely Európában és az Amerikai Egyesült Államokban utat tört az áldozatok jogainak normatív szabályozásához. „Európában az erőszakos bűncselekmények áldozatai állam általi kártalanításának 1964-ben, Nagy-Britanniában történt bevezetése, az amerikai kontinensen pedig a feminista mozgalom ilyen irányú felerősödése jelzi ezt.”¹⁰ A folyamat az 1974-es „ A bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról” tartott Nemzetközi Büntetőjog Kongresszus budapesti szekcióján bontakozott ki leginkább. A diszkusszió tárgyát a jóvátétel céljából létrehozni kívánt állami pénzalap, valamint az igényérvényesítést megkönnyítő egységes (adhéziós) eljárás jelentette. Az 1970-es évek végére valamennyi nyugat-európai országban megjelentek az állami kompenzációs rendszerek. A lépés nagyban összefügg az igazságszolgáltatás hatékonyságával, a politika modern formájának kialakulásával.

¹⁰ <http://www.bunmegelozes.eu/aldozatait.html>

3. Nemzetközi dokumentumok az áldozatvédelem vonatkozásában

3.1. A kezdetek- Egyesült Nemzetek Szervezete

Elsőként az ENSZ közgyűlésének 1985. november 29. napján kelt 20/34. számú: „Nyilatkozat a bűncselekmény és a hatalommal való visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságtétel alapvető elveiről” című deklaráció 1-3. pontjában olvashatunk a bűncselekmények áldozatai személyi körének legrészletesebb felsorolását:

„Az „áldozat” azokat a személyeket jelenti, akik - egyénileg vagy közösen- sérelmet szenvedtek, beleértve a testi vagy szellemi sérülést, érzelmi szenvedést, gazdasági veszteséget vagy alapvető jogaik lényeges csorbitását olyan cselekmények vagy mulasztások által, amelyek sértik a tagállamokban érvényes büntetőtörvénykönyveket, beleértve a hatalommal való bűnös visszaélést tilalmazó törvényeket.”

„(...) Az „áldozat” fogalma magában foglalja - ahol helyénvaló - a közvetlen áldozat közeli családját és eltartottait, valamint az olyan személyeket, akik a veszélyben lévő áldozat megsegítését, illetve az áldozattá válás elhárítását célzó beavatkozás során szenvedtek sérelmet.”

„Az itt foglalt rendelkezések alkalmazandók mindenkire, bármiféle megkülönböztetésre - fajra, színre, nemre, korra, nyelvre, vallásra, nemzetiségre, politikai vagy egyéb véleményre, kulturális hiedelmekre vagy gyakorlatokra, vagyonra, születésre vagy családi állapotra, etnikai vagy társadalmi származásra és rokkantságra- tekintet nélkül.”

Nem csak a tág áldozat-fogalom miatt tekintjük a határozatot a bűncselekményt elszenvedők helyzetének javítását célzó folyamat indítórugójának. A sértettek ez ideáig igen minimálisnak mondható büntetőeljárásbeli jogosultságainak a kiterjesztéséhez is megadta a kellő löketet. A dokumentum célkitűzéseit az igazságtétel és méltányos bánásmód, a kártérítés, és a segítségnyújtás vonatkozásában taglalja, és iránymutatásokat ad az államoknak. Fő feladatként azt szabja ki, hogy minden állam törekedjen az igazságszolgáltatási rendszerét úgy felépíteni, hogy lehetőleg a bűncselekmény áldozata

legyen a középpontba¹¹. Törekedjenek arra, hogy a bűncselekmény előtti állapotot visszaállítsák, és az sértettnek jóvátételt nyújtsanak.

3.2. Az Európai Unió

A resztoratív igazságszolgáltatás hatékonyságára először a tengeren túlon figyeltek fel, majd jelentősége a XX. század végére Európában is felértékelődött. Fő szempontja a megelőzés, a kárhelyreállítás, nem pedig a megtorlás. A másik elve pedig, hogy a sértett a büntetőeljárásban aktívan részt vehessen. Ahhoz, hogy ez az alternatíva Európa államaiban is egységesen kibontakozzon, uniós szabályozást kívánt maga után. Az 1980-as évektől szép számmal gyarapodó Uniós ajánlások közül „Az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának (85) 11. Számú ajánlása az áldozatok büntetőjogi és büntetőeljárás-jogi helyzetéről” c. javaslata már komolyan foglalkozott a sértettek helyzetének javításán. Az Unió időközben rájött, hogy számtalan olyan terület tartozik még a hatáskörébe, amelyek a sértettek helyzetével kapcsolatban felmerülnek, szabályozást kívánnak. Ennek egyik oka, hogy az EU tagországai közötti szabad mozgás, mint uniós szabadság, lehetőséget teremt az egyéneknek, hogy gyakrabban, hosszú távra külföldre utazhassanak. Ez megnöveli annak az esélyét, hogy más országban áldozattá váljanak. („egyes becslések szerint a külföldön töltött szabadság két hete alatt ötször-tízszer annyi az esélye az áldozattá válásra, mint más kéthetes időszak alatt”)¹² Ez ösztönözte többek között az Európai Tanácsot arra, hogy az 1999 októberében tartott tamperei ülésen kihangsúlyozza azoknak a minimumszabályok kidolgozásának létszükségességét, melyek védelmet biztosítanak a bűncselekmények áldozatainak az igazságszolgáltatási mechanizmusokban.

A Tanács elvárásának tükrében a Bizottság megalkotta a *sértett büntetőeljárásbeli helyzetéről szóló, az Unió Tanácsa által 2001. március 15-én elfogadott kerethatározatot*. (Továbbiakban: Kerethatározat) Az új célok kitűzését követő három év elteltével az Európai Unió Tanácsa elfogadta a *bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről szóló 2004/80/EK (2004. Április 29.) irányelvet*, mely előírja a tagállamoknak a szándékosan elkövetett erőszakos bűncselekmények áldozatainak kárenyhítését lehetővé tevő szabályok rendelkezésre bocsátását. Ezen túl olyan együttműködési rendszert dolgoz ki, amely a határokon átnyúló bűncselekmények esetén megkönnyíti a sértetteknek a kárenyhítés igénybevételét.

¹¹ Resztoratív igazságszolgáltatás koncepció.

¹² Project Victims in Europe. In: Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 156. o.

A Kerethatározat továbbra is az áldozati jogok bővítésének zászlóhordozójaként említendő, bár 10 évvel a jóváhagyása után szükségesnek bizonyult az elveinek felülvizsgálata, esetleges kiegészítése. Az újabb lépések megtétele érdekében a Bizottság 2011. május 18-án előterjesztette a sértettek jogaira vonatkozó új minimumszabályok megállapítására vonatkozó irányelvének javaslatát.¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-én fogadta el a *2012/29/EU irányelvet a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról*, mely jelenleg a legfrissebb Uniós dokumentumnak számít az áldozatvédelem tárgykörében.

Az analízist nem a kronológiailag legújabb európai dokumentum (2012/29/EU irányelv), hanem az EU 2001. évi Kerethatározata alapján végzem el. Ennek oka, hogy a tagállamoknak az előbb említett irányelvnek megfelelő törvényi rendelkezéseit 2015. november 16-ig kell hatályba léptetni. Nem lenne célszerű tehát egy olyan nemzetközi határozat alapján kivesézni a magyar jogszabályokat, mely normáinak implementálása jogrendszerünkbe még folyamatban van. Ellenkező esetben a magyar jogszabályok és jogalkotás egyértelmű elmaradását lehetne kimutatni. Természetesen dolgozatom írása során nem az a célom, hogy egyöntetűen negatív állásfoglalást közvetítsek hazánk törvényalkotását illetően.

¹³ A Tanács 2011/c 187/01 számú állásfoglalása a sértettek jogainak és védelmének különösen a büntetőeljárások során való megerősítésére vonatkozó ütemtervről

4. A kerethatározat rendelkezéseinek érvényesülése a magyar jogszabályokban

Tudományos munkám az említett nemzetközi dokumentumok, valamint a sértettek büntető eljárásjogi helyzetével kapcsolatos magyar jogi szabályozások tanulmányozására orientálódik, melyek összevetésével szeretnék egységes képet kapni arra vonatkozóan, hogy mennyire követi a magyar jogalkotás a nemzetközi elvárásokat. Mivel a Kerethatározat számos rendelkezést tartalmaz, ezért a büntetőeljárás szempontjából leglényegesebbeket szándékozom ismertetni.

1.) A 2. cikk a sértettek méltóságának tiszteletben tartása, és jogaiknak elismerése mellett a különösen veszélyeztetett sértetteket említi meg, akikkel szemben rendkívüli bánásmódot kell tanúsítani. Az viszont nincs megszabva, hogy kik tartozhatnak az említett kategóriába, úgy mint a különösen veszélyeztetettség megvalósulásának feltételei sincsenek konkretizálva.

Veszélyeztetettnek tekinthetjük azokat, akik fizikai vagy szellemi állapotuk miatt nagyobb sebezhetőségnek vannak kitéve, mint az átlag. Ebbe a csoportba tartoznak például a kiskorúak, testi fogyatékosok, szellemi fogyatékosok, az idősebb emberek. Más szemszögből ide sorolhatjuk azokat az áldozatokat, akik az adott bűncselekmény jellegéből eredően részesülnek külön bántalmazásban. Ezek között említhetjük a veszélyeztetett helyzetet előidéző deliktumokat, mint a családon belüli erőszak, szexuális bűncselekmények, terrorizmus, emberkereskedelem.¹⁴

A konkrétumok hiányából fakadhat, hogy ez az intézkedés az államok többségében csak a tanúk esetében valósul meg. Magyarországon a fiatalkorúak érdekében tett intézkedések úgy gondolom, teljes mértékben megütik a nemzetközi mércét. Bár az ezzel kapcsolatos szabályozások is a tanúkihallgatással vannak összefüggésben, érdemes néhány szót szólni róluk.

Be. 86. § (1) „A tizennegyedik életévét meg nem haladott személyt csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. A kihallgatása esetén a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell.”

¹⁴ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 161. o.

Ebben az esetben is csak ügyészi indítványra hallgathatja ki a gyermekkorú tanút a nyomozóbíró, ha a büntetőeljárás során valószínűsíthető, hogy a gyermekkorú tárgyaláson történő kihallgatása fejlődését károsan befolyásolná. Ezzel megelőzhető, hogy további traumát szenvedjen el a gyermek az eljárás során. Amennyiben feltehető, hogy a gyermek olyan súlyos megrázkódtatáson ment keresztül, mely valószínűsíti, hogy pszichésen sérült, pszichológus szakértőt kell alkalmazni, aki megfelelő szakértelmének köszönhetően tud nyilatkozni arról, hogy milyen traumát szenvedett, illetve mennyire szavahihetően mondaná el vallomását.

Létrejöttek az ún. speciális gyermekbarát meghallgató szobák, melyek biztosítják, hogy a legkíméletesebb módon hallgassák ki a gyermekeket, csökkentve ezzel az eljárás okozta további traumák mértékét. Mivel az ilyen szobákban kép-és hangfelvétel készítése kötelező, megelőzhetőek ezzel a további kihallgatások. A kezdeményezést a közigazgatási és igazságügyi miniszter rendeleti szinten szabályozta. A 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról előírja, hogy 2014-ig minden megyeszékhelyen kötelező legalább egy gyermekbarát meghallgató szobát létrehozni.¹⁵

2.) A Kerethatározat 3. cikke kimondja, hogy „minden tagállam biztosítja a sértett számára az eljárás során a meghallgatás és a bizonyítékok szolgáltatásának lehetőségét.”

A meghallgatáshoz való jog két arcát szeretném bemutatni. „Az egyik az, amikor a sértett tanú a saját ügyében, a második pedig, amikor megengedik, hogy polgári jogi igényt előterjesztve vegyen részt az ügyében¹⁶, magánvádlóként lépjen fel vagy a bűncselekmény hatásairól nyilatkozzon.”¹⁷ Az utóbbi lehetőséggel kizárólag az angolszász országokban (Anglia, Skócia) élhetnek a sértettek. Ezt a jogot kihasználva nyilatkozhatnak az áldozatok arról, hogyan érintette őket a bűncselekmény. Az angolszász jogalkotók azzal érvelnek, hogy az így elhangzott információt a bíró a büntetés kiszabásakor figyelembe veheti, továbbá terápiás célként is szolgálhat. A nyilatkozattételnek több fajtájával találkozhatunk a common law országok joggyakorlatában: lehet írásban, vagy szóban, a tárgyaláson vagy már azt megelőzően. Az angolszász minta hatására a hollandok 2005-ben szintén bevezették ezt az intézményt. A Victims in Europe Project szerint, bár nem konkrétan ilyen formában, de a

¹⁵ <http://gyermekbarat.kormany.hu/mit-kell-tudni-a-gyermekbarat-igazsagszolgaltatasrol>

¹⁶ Be. : 54. § (1) Magánfél az a sértett, aki a büntetőeljárásban polgári jogi igényt érvényesít.

¹⁷ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám, 162. o.

mediáció is megteremti annak a lehetőségét, hogy a sértettet meghallgassák a bűncselekmény káros hatása következtében kialakult állapotáról. Ebben az értelemben Magyarország is biztosítja ezt a fajta jogot, hiszen a közvetítői eljárás (majd a későbbiekben látni fogjuk) hazánkban is egyre inkább bevetett módszer.¹⁸

Jól érzékelhető a különböző jogok összefüggésrendszere, hiszen ha az egyiket csorbítjuk, akár a másik is sérülhet. Bizonyos esetekben a jogok a kötelezettségekből fakadnak. A meghallgatáshoz való jog például a vallomástételi kötelezettség mellett létezik, hiszen ha a sértett tanúként szerepel az eljárásban, akkor a Be. 51. § (2) bekezdés b) pontja szerint *az eljárás bármely szakaszában észrevételeket és indítványokat tehet*. A Be. 314. § (1) bekezdés feljogosítja arra, hogy az felszólaljon az elsőfokú bíróság döntéshozatala előtt. A Kerethatározat elvárásának nem teljes mértékben felel meg, de közelít hozzá a Be. 316. §, mely szerint *„[A] sértett nyilatkozhat arról, hogy a vádlott bűnösségének megállapítását és megbüntetését kívánja-e.”* Ez is akarat kijelentés, bár jóval kevesebb tartalommal bír, mint amikor a sértettek az életüket ért hatásokról fejtik ki álláspontjukat.¹⁹

A bűncselekménnyel való véleménynyilvánítás és a bizonyítékszolgáltatás között ismét egy kapcsolódási pont fedezhető fel. Bócz Endre álláspontjával egyetértve, ha a sértett a tényekről beszámol, azok bizonyítékként jöhetnek szóba a büntetés kiszabásánál.

Magyarországon a jogalkotó sem kívánja egyelőre bevezetni a sértett bűncselekménnyel kapcsolatban kiváltott érzelmeinek, vélekedésének meghallgatását, és a hatósági jogalkalmazók álláspontja szerint sem működhetne ez az intézmény a magyar jogrendszerben.

3.) Továbbá nagyon lényeges, hogy a *„sértetteket csak a büntetőeljárás céljainak eléréséhez szükséges mértékben”* szabad kihallgatni. (Kerethatározat, 3. cikk (2) bekezdés) A meghallgatáshoz való jog az egyik legfontosabb sértetti jogosultság, továbbá a sikeres büntetőeljárás lefolytatásához nélkülözhetetlen a bűncselekményt közvetlenül átélő sértett vallomásának beszerzése. Ez esetben az áldozat az első számú bizonyítékforrás. A kerethatározat szerint viszont törekedni kell arra, hogy csak a legszükségesebb mértékben kerüljön sor a sértett vallomástételére. Ez vonatkozik a tanúkihallgatás hosszára, terjedelmére és megismétlődésére. Ugyanis ha megfelelünk a sértett érdekeiről, és többször

¹⁸Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 162- 163. o.

¹⁹Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. 2012. 101. o.

kényszerítjük abba a helyzetbe, hogy a bűncselekmény negatív emlékképeit felelevenítse, az akár a másodlagos viktimizáció kiváltását is eredményezheti.²⁰

A kihallgatások számát viszont ennek ellenére sem korlátozzák az országokban, mert azt jogszabály sem engedélyezi. A kihallgatások korlátozásával a nyomozóhatóság tagjai sem értenek egyet, mert elsődlegesen a nyomozás érdekeit veszik figyelembe. Egyet kell értenem viszont kialakult gyakorlatukkal, hiszen csak az ismételt kihallgatásokkal bizonyosodhatunk meg arról, hogy a sértett valóban igazat mond.

4.) A 4. cikk a tájékoztatáshoz való jogát kívánja biztosítani a sértettnek. A bűnüldöző szervek a sértettel, érdekeit figyelembe véve minden jelentős információ közlésére kötelesek. A magyar büntetőeljárás látszólag megfelel az uniós elvárásoknak, mivel a Be. 51. § (2) c) pontja kimondja, hogy *„A sértett jogosult arra, hogy a büntetőeljárás jogairól és kötelességeiről a bíróságtól, az ügyésztől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon.”* Ez ellentétben áll viszont a törvény 62. §-al, ahol az alábbi meghatározás áll: *„A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság az eljárási cselekmény elvégzése előtt a cselekménnyel érintett személyt a jogairól tájékoztatja, és a kötelezettségeire figyelmezteti.”* Ez tehát kötelezi a hatóságokat a tájékoztatásadásra, viszont a hétköznapiakban általában az 51. § érvényesül, azaz csak akkor oktatják ki a sértetteket jogaikról és kötelezettségükről, ha azok ezt kifejezetten kérik. A sértett sajnos sokszor nem is tudja, sőt eszébe sem jut, hogy felvilágosítást kérjen. Ha nem tudja, hogy eljárást indítottak a terhelt ellen, akkor a polgári jogi igényt sem érvényesítheti. *„(idézet) Lányi Éva elképzelhetőnek tartana egy olyan megoldást, (...) amikor a hatóság kötelezettsége lenne, hogy a sértettel írásban is közölje eljárási jogait és kötelezettségeit.”*²¹

Ebből kiindulva a magyar gyakorlatot ezen a téren elmaradottnak tekintem. Példát vehetnénk egyes államoktól, akik tájékoztató füzeteket készítenek, megfelelően ezzel a Kerethatározat követelményeinek. Chilében a sértett minden esetben felvilágosítást kap az ügy állásáról, a további tervezett eljárási cselekményekről, valamint az igénybe vehető segítségéről. Dél-Afrikában például minden sértett írásban kézhez kapja, hogy hol és mikor bonyolítják le a fontosabb nyomozási cselekményeket, amelyeken részt is vehet. 10 országban a sértett még egy telefonos vonalon keresztül is tájékoztatást kérhet az eljárás menetéről.

²⁰ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám, 163. o.

²¹ Dr. Kiss Anna: A sértett eljárásjogi helyzete. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, Budapest, 1999. 73.o.

Ausztráliában és Írországból olyannyira lelken viseli a hatóság, hogy a sértett tisztában legyen a bírósági tárgyalások menetével, (hogyan kell viselkedni, esküt tenni, a bírót megszólítani) hogy a kitűzött tárgyalást megelőzően egy bírósági látogatáson vehet részt. Norvégiában ezt „a sértett ügyvédje” intézmény bevezetésével oldották meg, amely keretében az áldozat megismerheti az eljárással kapcsolatos lényeges információkat.²²

5.) A (3) bekezdés viszont már kevésbé kivitelezhető a tagállamok büntetőeljárásában. Ennek eleget téve a sértettet ugyanis csak néhány tagállam értesíti a terhelt szabadlábra helyezéséről. Magyarországon sem született ennek érdekében intézkedés. Úgy gondolom, ha nem is minden esetben, de amikor olyan elkövetőről van szó, akiről feltehető, hogy bosszút állna, a sértettnek joga van tudni, hogy szabadon bocsátották. Viszont az alapvető probléma ott merül fel, hogy amennyiben már a veszélyeztetett sértetti minősítés is hiányzik, az említett értesítési jogosultság is elmarad.

A hatóság tagjai számára az olyan adatok, tények közlése, melyek nem kifejezetten törvény által előírtak, és nem közvetlenül az eljárás érdekét szolgálják, csak felesleges energiapazarlásként jöhet szóba. A sértett jelenléti jogának gyakorlása is többnyire a hatóság értesítési, tájékoztatási kedvén dől el. A törvényi lehetőség látszólag adott, a Be. 185. § (1) bekezdése ugyanis biztosítja a sértett számára az egyes bizonyítási jellegű cselekményeken való részvételét a nyomozás folyamán.

Ennél fogva jelen lehet:

- szakértő meghallgatásánál
- szemlénél
- bizonyítási kísérletnél
- felismerésre bemutatásnál

Nem beszélhetünk ugyanakkor teljes jelenléti jogosultságról, hiszen a tanúk kihallgatása, valamint a terhelti vallomás során nem lehet jelen a sértett. „A kialakult gyakorlat, (...) és a törvényi szabályozás azonban nem a sértetti jogok érvényesüléséhez fűződő társadalmi érdeket szolgálja.”²³ A Be. 185. § (1) bekezdése megengedi a nyomozóhatóságnak az értesítés mellőzését kivételes esetekben: *„A felsoroltaknak a nyomozási cselekményről való értesítése kivételesen mellőzhető, ha ezt a nyomozási cselekmény sürgőssége indokolja.”* Amennyiben a sértettnek nincs tudomása –mert arról a nyomozó hatóság nem tájékoztatta, hivatkozva a 185.

²² Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. 2012. 103-104. o.

²³ A sértett szerepe az egyes bűncselekmények elkövetésénél és jogainak mikénti érvényesülése a büntetőeljárásban. In: Áldozatvédelem, BM Kiadó, 1993. 108.o.

§ (1) bekezdés második mondatára- azokról a bizonyítási cselekmények elvégzéséről, melyeken jelen lehet, nyilvánvalóan nem gyakorolhatja ezt a jogát, amely automatikusan az indítványtételi és észrevételezési jogának megfosztásával jár.²⁴

A tájékoztatáshoz való jog érvényesülésének harmadik válfaja az iratok megtekintésének joga. Be. 193.§ (6.) bekezdése alapján „(...) a sértettet értesíteni kell arról, hogy a nyomozás iratait megtekintheti, és gyakorolhatja az őt a nyomozás során megillető más jogokat.” Ebben a törvényszövegben nem találunk korlátozást arra nézve, hogy melyek azok az iratok, melyek megtekintéséről a sértettet értesíteni kell. Eltérően van viszont megfogalmazva az 51.§ (2) bekezdés a) pontja, mely úgy szól, hogy a sértett „az eljárás őt érintő irataiba” tekinthet bele.

Úgy gondolom kissé felületesen fogalmazta meg a jogalkotó az alábbi szabályt, hiszen nem könnyű annak eldöntése, hogy melyek a „sértettet érintő iratok”. Ahogy Bócz Endre fogalmazná, „Egy szövevényesebb bűnügyben a nyomozás iratainak összeállításánál nem feltétlenül a sértettek kiléte a rendező elv, ismertetni pedig sorszámozott és összefűzött állapotban kell őket.”²⁵ A korlátozást tehát nem lenne egyszerű érvényesíteni.”²⁶

A törvény ebben az esetben elég szűkmarkú a bűncselekmény áldozataival szemben. Nem csak az iratok számát korlátozza le, melyeket megismerhet, hanem azt is megszabja, hogy a nyomozás elvégzése után, ráadásul csak a gyanúsított és a védő iratismertetését követően tekinthet be a nyomozás irataiba. Dr. Kiss Anna szavaival élve, a sértett helyzete megkívánná, hogy az eljárás valamennyi iratait- kivéve azokat, amelyek minősített adatnak minősülnek- nem csak a nyomozás lezárását követően, hanem az eljárás alatt bármikor megtekinthesse.²⁷ A bírósági eljárásban kedvezőbb feltételek állnak rendelkezésre. Általában a sértett az összes iratanyagot megtekintheti, csak kivételesen áll fenn korlátozás e tekintetben.

6.) A kártérítés tárgyköréről a 9. cikk rendelkezik. Minden tagállamnak biztosítani kell, hogy az áldozat számára a bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett kárát az elkövető, vagy amennyiben ez nem lehetséges, az állam más jogi úton rendezze.

A sértett számára történő kártérítésnek két fajtáját különböztetjük meg. Az egyik a bűncselekménnyel okozott kár elkövető általi jóvátétele, a másik az állam általi kártalanítás.

²⁴ A sértett szerepe az egyes bűncselekmények elkövetésénél és jogainak mikénti érvényesülése a büntetőeljárásban. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, 1993. 108.o.

²⁵ Lásd: 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (Nyer)

²⁶ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. 2012. 100. o.

²⁷ Dr. Kiss Anna: A sértett eljárásjogi helyzete. In: Áldozatvédelem, BM Kiadó, 1999. 76.o.

a) Az elkövető általi jóvátétel

Magyarországon az elkövető általi jóvátétel csak korlátozottan van jelen az igazságszolgáltatásban. Két eljárás keretében nyílik lehetőség az áldozatnak a bűncselekmény következtében keletkezett kár, hátrány végett elégtételt követelni az elkövetőtől.

➤ *Az adhéziós eljárás keretében érvényesített polgári jogi igény*

A büntetőeljárási törvény az alábbi jogszabállyal támasztja alá ezen intézmény létjogosultságát: Be. 54. § (1) „Magánfél az a sértett, aki a büntetőeljárásban polgári jogi igényt érvényesít.” (2) „A magánfél a terhelttel szemben azt a polgári jogi igényt érvényesítheti, amely a vád tárgyává tett cselekmény következtében keletkezett.” A polgári jogi igény tehát a sértett „kárigénye”, melynek érvényesítésére a bírósági eljárásban az adhéziós eljárás keretében lehetséges.

➤ *Közvetítői eljárás keretében létrejött egyezség*

Az '70-es években egyre nagyobb hangot adtak az áldozatok helyzetének javítására. Ennek az áldozatközpontú szemléletnek a fejleménye a resztoratív igazságszolgáltatás²⁸ Ennek az új keletű modellnek az elfogadottsága, elterjedése még napjainkban is zajló folyamat. Célkitűzései között szerepel a bűncselekmény okozta kár kompenzációja, a jóvátétele, és a bűncselekmény okozta szenvedés enyhítése.²⁹ Ennek a tendenciának a központi eleme a mediáció, vagyis a tettes-áldozat egyezség.

„A **mediáció** egy konfliktuskezelő módszer, amelyet a legkülönbözőbb vitás helyzetek megoldása érdekében lehet alkalmazni (pl. szomszédsági, családi, párkapcsolati, gazdasági viták). A helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet szerint a bűncselekmény elkövetése a terhelt és a sértett között speciális konfliktust eredményez, amelyet a mediáció büntetőügyekre adaptált módszerével többnyire sikeresen lehet kezelni.”³⁰

Magyarországon a mediációról szól jogszabályi vonatkozásokat a Be. 221/A. §-ban és a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvényben találjuk.

Mediációt a kevésbé súlyos bűncselekmények esetén lehet alkalmazni, ha a cselekmény ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő, és az elkövető a

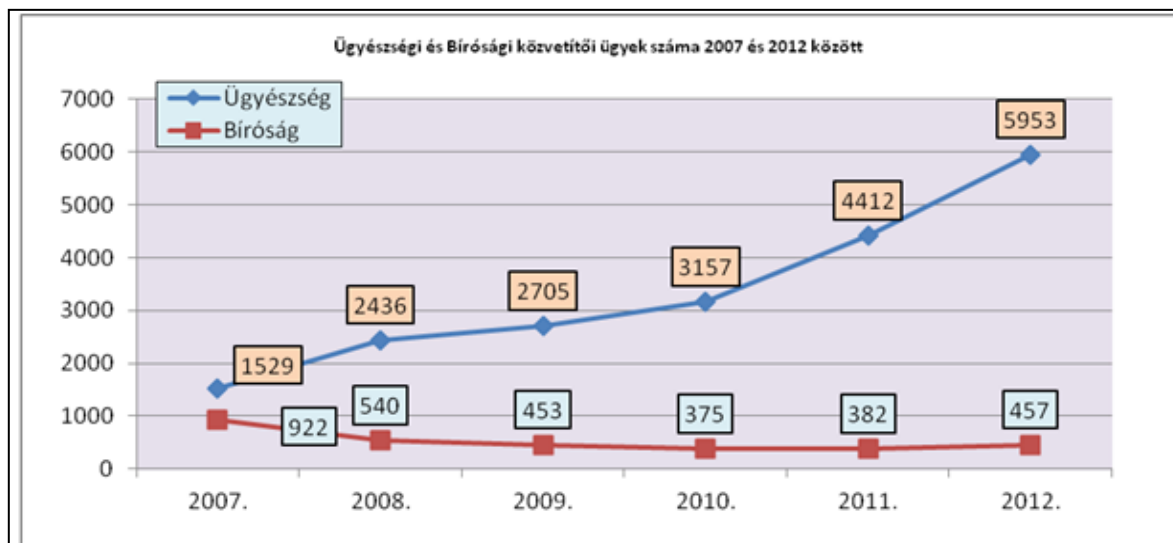
²⁸ Szemben a büntető igazságszolgáltatás tradicionális jellegével, melyet retributív igazságszolgáltatásnak nevezünk.

²⁹ Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései. Osiris Kiadó, 2001.

³⁰ http://kih.gov.hu/mediacio/-/asset_publisher/4frusdbuyVxX/content/kozvetitoi-eljaras-mediacio-

nyomozás során beismerő vallomást tett. Ilyen bűncselekmények a bizonyos személy elleni, közlekedési és vagyon elleni bűncselekmények. A mediáció több esetben kizárt, például, ha a bűncselekmény halált okozott, vagy ha az elkövető többszörös visszaeső.³¹

A közvetítői eljárást 2007-óta lehet választani a büntetőügyekben, és eddig elért sikereinek köszönhetően egyre nagyobb elfogadottságnak örvend hazánkban. Erőszeretettel alkalmazzák őket a büntetőeljárásban, hiszen a mediáció leegyszerűsíti az eljárást, és ha eredményes, 6 hónapon belül sikeres kimenetellel zárulhat az egyébként évekig tartó, hosszadalmas büntető procedura. A számok önmagukért beszélnek : „a Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal (KIH) friss adatai szerint 2012-ben már több mint hatezer közvetítői eljárás folyt hazánkban büntetőjogi ügyekben.” A kezdetekhez viszonyítva ez 161 %-os emelkedést jelent. ³² Legtöbbször az ügyészségi szakaszban kezdeményezik a közvetítést, mind az ügyészek, mind az ügyvédek, és maguk a peres felek is. A kezdeti időszakban nem volt ennyire népszerű, az általános vélekedés szerint a mediációval csupán „megvásárolja a büntetés elkerülését” az elkövető. Ma már egyre többen belátják, hogy az ítélet sokszor nem megoldása az ügynek, csak lezárása. A mediáció viszont előnyös, mert elégtételt nyújt a sértettnek, aki megnyugvást nyer az eljárás végére.

Az alábbi grafikonon jól érzékelhető a mediáció térhódítása az ügyészi szakban³³

Árnyoldala sajnos mindennek van, ez alól a mediáció sem kivétel, ugyanis „ha a terhelt a közvetítői eljárás eredményeképpen létrejött megállapodás teljesítését megkezdte, de azt nem

³¹ http://kih.gov.hu/mediacio/-/asset_publisher/4frusdbuyVxX/content/kozvetitoi-eljaras-mediacio-

³² <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/napirend/buntetojogi-mediacio-evente-mintegy-6000-esetben-valasztjuk>

³³ <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/napirend/buntetojogi-mediacio-evente-mintegy-6000-esetben-valasztjuk>

fejezte be, a pártfogó felügyelői szolgálat tájékoztatja a bíróságot, amely köteles az ügyben tárgyalást kitűzni.”³⁴ Ebben az esetben nagy kitérővel kell számolni, melynek következménye az eljárás elhúzódása.

b) Az állami kárenyhítés

Magyarországon a bűncselekmények áldozatainak segítségéről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. tv szabályozza a kárenyhítésre jogosult személyek körét, az arra jogosultság feltételeit, a formáit és mértékét.

Kárenyhítésre Magyarországon a szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmény áldozata jogosult, akinek testi épsége, egészsége súlyosan károsodott a bűncselekmény következtében. Továbbá jogosultnak tekinti az előbb említett módon károsult, vagy meghalt sértettnek az egy háztartásban élő hozzátartozóit³⁵, akinek eltartására a károsult, vagy meghalt személy köteles volt, és aki a meghalt sértett eltemettetéséről gondoskodott.

³⁴ http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_kozvetitoi_eljaras_gyakorlati_problemai/

³⁵ Ást. 6.§ (1) b)” (...) egy háztartásban élő egyenes ági rokona, örökbefogadója vagy nevelőszülője, örökbe fogadott vagy nevelt gyermeke, házastársa, élettársa”

5. Az állam áldozatvédelmi rendszere

A civil szervezetek elért eredményeinek sikeressége buzdítóan hatott a Magyar Kormányra. Az állam is kitűzte célul az áldozatok segítését, és részt kívánt venni az áldozatvédelmi feladatok elvégzésében. A legnagyobb lépést az európai szint eléréséhez a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről (Továbbiakban Ást.) szóló 2005. Évi CXXXV. törvény megalkotása jelentette, mely 2006. január 1-jén lépett hatályba. Ekkor megalakult az Igazságügyi Hivatal, melyhez az Áldozatsegítő Szolgálat, a Jogi Segítségnyújtó Szolgálat és a kárpótlás intézményei tartoznak, megvalósítva ezzel az állam áldozatsegítő szervezetének modelljét.³⁶ Az Ást. értelmében az állam köteles átvállalni a bűncselekmények káros hatásainak csökkentését, és az áldozatok társadalmi, erkölcsi és anyagi sérelmének enyhítését³⁷, melyet az áldozatok számára nyújtott szolgáltatásokkal képes megvalósítani.

A bűncselekményt megelőző helyzet megteremtéséhez az állam többféle segítségnyújtási formákat eszközöl, melyek igénybevételének részletes szabályairól a 1/2006. (I.6.) IM rendelet (Vhr.) tartalmaz iránymutatást. Aszerint, hogy a szolgálathoz forduló bűncselekmény áldozata csak általános információkat vagy konkrét támogatást igényel, kétféle módon részesülhet segítségben. Az első esetben, ha a sértett a büntetőeljárási jogairól, szociális ellátási formákról, más segítő szervezetről, vagy az áldozattá válás megelőzéséről kér tájékoztatást, információt, minden további nélkül megkapja azt, ehhez semmilyen formai követelmények nem tartoznak. Ilyen formában a problémák megoldásához fűződő tájékoztatásban minden áldozat részesül. A másik igazolás hiányában, és határidőre tekintet nélkül kérhető támogatás, az érdekérvényesítés elősegítése. Ennek keretén belül a szolgálat a sértettet alapvető jogainak érvényesítéséhez, egészségügyi, egészségbiztosítási és szociális ellátások igénybevételéhez segíti hozzá. Az áldozat kérésére, ha ügyvédi közreműködés szükséges a jogi segítségnyújtó szolgálat tud intézkedni.

Abban az esetben viszont, ha az áldozat konkrét támogatást kér, szükséges annak az igazolásnak a beszerzése, melyet a büntetőeljárás adott szakaszában eljáró hatóság igazol, arra vonatkozóan, hogy a személy bűncselekmény áldozatává vált. Eszerint a támogatásoknak két nagy csoportját lehet megkülönböztetni: az állami kárenyhítést és a szolgáltatásokat. A

³⁶ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 37. o.

³⁷ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 6. o.

kárenyhítés témaköréről már volt szó, most csak az egyes szolgáltatásféléket ismertetem. Ezek megvalósulhatnak pénzbeli, de egyéb módon történő támogatás formájában is, ezeket csak a bűncselekmények és a tulajdon elleni szabálysértések természetes személy sértettjei részére biztosítottak. Azonnali pénzügyi segílyt a bűncselekmény következtében az alapvető szükségletek (élelmezés, lakhatás, ruházkodás, gyógyászat, utazás) fedezésére képtelen személyek részére állapítanak meg. A pénzügyi segílyről való döntést méltányosság alapján hozzák meg, célja a gyors, azonnali segítségnyújtás, nem pedig a bűncselekménnyel okozott anyagi kár megtérítése. Ez eredményezi tulajdonképpen a rövid határidőt, mely szerint az elkövetéstől számított 5 napon belül kérelmezni kell a nevezett anyagi támogatást. Az áldozati státusz hatóság általi igazolásával vehető igénybe az érdekérvényesítés másik fajtája. Hatósági bizonyítvány ellenében lehetővé válik az áldozatnak az eltulajdonított iratok költségmentes pótlása, valamint a szakjogászai segítségnyújtás³⁸

2007. január 1. óta működik hazánkban a Pártfogó Felügyelői Szolgálat, melynek egyik feladata a mediáció lebonyolítása, megszervezése. Ennek keretén belül biztosítja az elkövető és a sértett közötti közvetítést, mely „a sértett számára az elkövető által nyújtandó jóvátételhez vezet.”³⁹

2006. január 1-től a megyeszékhelyeken és a fővárosban az Igazságügyi Hivatal Igazságügyi Szolgálatán belül működnek az áldozatsegítő szolgálatok. Ennek ellenére a civil szervezetek semmit sem veszítenek jelentőségükből, sőt annak érdekében, hogy a bűncselekmények áldozatainak a lehető leghatékonyabban biztosítsák a segítséget, nélkülözhetetlen az állami és civil szervezetek szoros együttműködése.⁴⁰

³⁸ Diszpécserok szerepe az áldozatsegítésben. - Áldozatsegítő Szolgálat módszertani füzetek. 2012. 9-10. o.

³⁹ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 37. o.

⁴⁰ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 6. o.

6. Az áldozatvédelmi szolgálatok működésével kapcsolatos kérdőív

Az elméleti ismeretek alátámasztásához célszerűnek tartottam egy kutatómunkát véghezvinni, melyet egy 10 kérdésből álló kérdőív formájában valósítottam meg. A kérdőív kitöltésének alanyai az ország megyei Áldozatsegítő Szolgálat ügyintézői voltak, akik a szolgálat működésével kapcsolatban a gyakorlati tapasztaltok szerint válaszoltak. A kérdőívet a www.kerdoivem.hu internetes kérdőív szerkesztő oldalon készítettem el. A kérdések típusait tekintve rangsoroló, értékelő skála, válaszmátrix, nyitott kérdés, valamint többszörös választási lehetőséget megadó kérdésekre kellett megadni a választ. A 20 megkeresett szerv közül 13 töltötte ki a kérdőívet. Az ábrák, grafikonok a www.kerdoivem.hu által generáltak.

- 1.) Az első kérdés arra vonatkozott, hogy általában honnan szereznek értesülést az áldozatok az áldozatsegítő szolgálat által nyújtott lehetőségekről. A válaszadók 88.7%-ban a nyomozó hatóságot jelölték meg első számú információforrásnak, mely magasan megelőzi a többi lehetőséget.

Kérdőívem 1. számú ábrája

- 2.) A következő kérdéssel azt szerettem volna felmérni, hogy általában milyen indíttatásból keresik fel a sértettek a szolgálatot. Ennek eredményeként 76.9%-ban leginkább az jellemző, hogy az áldozat a rendőrségi feljelentést követően, a rendőrtől kapott tájékoztatás, tanácsadás hatására jelentkezik.

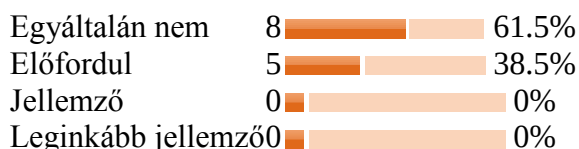
Az áldozat a bűncselekményt követően saját elhatározásból azonnal a szolgálathoz fordul, információt kér, hogy milyen lépéseket kell megtennie

Egyáltalán nem	1	7.7%
Előfordul	10	76.9%
Jellemző	2	15.4%
Leginkább jellemző	0	0%

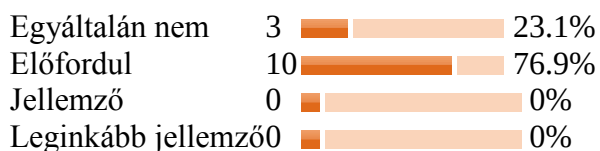
Az áldozat a rendőrségi feljelentést követően, a rendőrtől kapott tájékoztatás, tanácsadás hatására jelentkezik

Ügyészségi panasznapon kapott információkat a szolgálat nyújtotta lehetőségekről

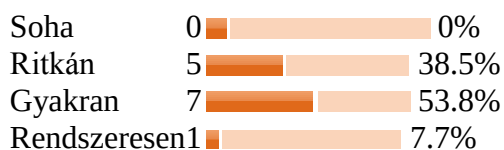
Az áldozat nem tudja, hogy ő valójában áldozat, ezért segítséget kér ennek eldöntéséhez, és a további intézkedések megtételéhez

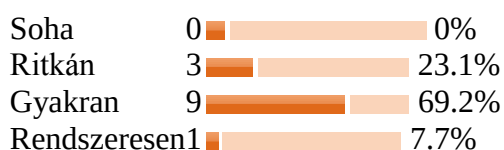
Kérdőívem 2. számú ábrája

3.) Mivel a szolgálattal nem csak a bűncselekmény közvetlen áldozata léphet kapcsolatba, szerettem volna felmérni, hogy ki azok a személyek, akik megkeresik a szolgált munkatárait, és milyen okból teszik ezt. A válaszokból az derült ki, hogy az áldozat hozzátartozói, ismerősei nem félnek segítséget kérni bajba jutott társainak, és bátran keresik fel a szolgálat ügyintézőit. Egyéb szervezetek (családsegítő intézet, gyermekjóléti szolgálat, iskola) dolgozóitól is megszokott, hogy tájékoztatást kérnek egyes áldozattá vált ügyfelek számára. A harmadik leggyakrabban előforduló eset, amikor az ügyintézőknek a notórius, krónikus „áldozatokkal” kell foglalkozni, akik jogosulatlan anyagi haszonszerzés végett tartják fel a szolgálat dolgozóit. Ritkán, de előfordul, hogy szomszédok, szemtanúk is érdeklődnek, hogy hogyan tudják elkerülni az áldozattá válás lehetőségét. A válaszadók 30, 8 %-a pedig azt nyilatkozta, hogy soha nem fordul elő, hogy a hatóságok (bíróság, ügyészség, nyomozóhatóság) tagjai a büntetőeljárás során a sértett helyzetének, állapotának javítása, valamint a sértettek részére történő segítségnyújtás érdekében kértek volna tájékoztatást az áldozatsegítőktől.

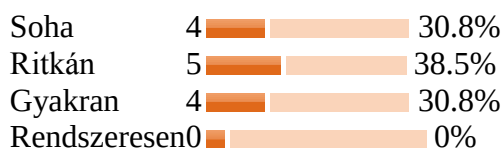
Bűncselekmény áldozatainak hozzátartozója, ismerőse tájékoztatást, segítségnyújtást kér az áldozat számára

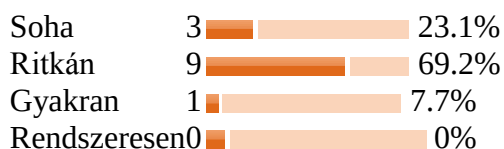
Más, a bűncselekményről tudomást szerző szervezet képviselője, munkatársa (családsegítő, gyermekjóléti szolgálat munkatársa, iskolai tanár stb.) kér tájékoztatást az áldozattá vált ügyfele számára

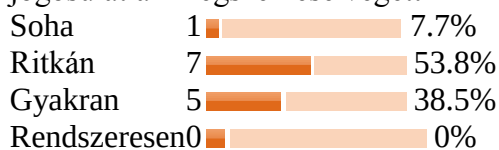
Hatóságok (bíróság, ügyészség, nyomozóhatóság) tagjai a büntetőeljárás során a sértett helyzetének, állapotának javítása, valamint a sértettek részére történő segítségnyújtás érdekében

A bűncselekmény szemtanúja, esetleg olyan személy, akinek a közvetlen környezetében történt az esemény (szomszéd), és tájékoztatást kér az áldozattá válás megelőzése érdekében

Krónikus, notórius „áldozatok” fiktív bűncselekmények előadásával, a pénzbeli támogatások jogosulatlan megszerzése végett

Kérdőívem 3. számú ábrája

- 4.) A kérdőív ezen pontjával arra lehet következtetni, hogy egyes bűncselekményfajták esetében mennyire jellemző, hogy az áldozat az áldozatsegítő szolgálathoz fordul.

A válaszadók sorrendet állítottak az általam megadott bűncselekmények között, és ebből megállapítható, hogy a legtöbb esetben a vagyon elleni bűncselekmények

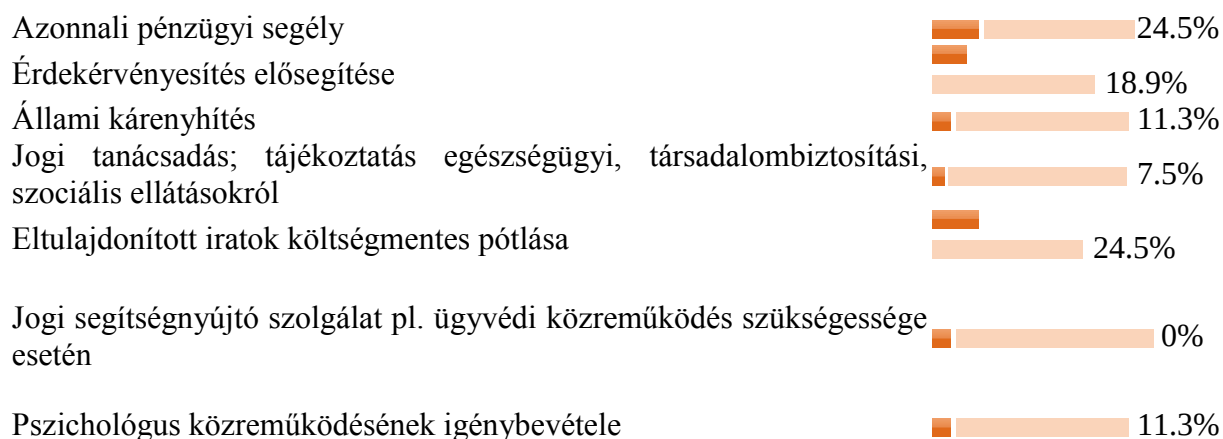
megtörténteikor van igény a szolgálat által nyújtott támogatások igénybevételére. Második helyre az erőszakos bűncselekményeket sorolták, míg a harmadik leggyakrabban előforduló kategóriát a közlekedési bűncselekmények ölelik át.

	Helyezés
Vagyon elleni bűncselekmények	1
Erőszakos bűncselekmények	2
Közlekedési bűncselekmények	3
Családon belüli erőszak	4
Nemi erkölcs elleni bűncselekmények	5
Fiatalok által elkövetett bűncselekmények	6
Emberi szabadság elleni bűncselekmények	7
Alapvető jogok elleni bűncselekmények	8
Kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények	9

Kérdőívem 4. számú ábrája

5.) Bár az áldozatsegítő szolgálatok által nyújtott segítségfajtáknak többféle változata van, arra kértem a válaszadókat, hogy a tapasztalataik szerint válasszák ki a leggyakrabban előforduló támogatásokat.

Az eredményből az derült ki, hogy elsőként az azonnali pénzügyi segély, és az eltulajdonított iratok költségmentes pótlása támogatás a legkeresettebb. Ezt követően az érdekvérvényesítés elősegítésében részesül a legtöbb áldozat. Az állami kárenyhítés és a pszichológus közreműködése a harmadik leggyakrabban nyújtott segítségforma. Ez megelőzi a jogi tanácsadásokat, a tájékoztatást egészségügyi, társadalombiztosítási, szociális ellátásokról. Legutolsó helyre a civil- és karitatív szervezetk támogatásait (főként természetbeni) sorolták. Meglepő, hogy a jogi segítségnyújtó szolgálat (pl. ügyvédi közreműködés szükségessége esetén) egyetlen szavazatot sem kapott, tehát nem beszélhetünk rendszeresen igénybevett szolgáltatásról.

Egyéb

1.9%

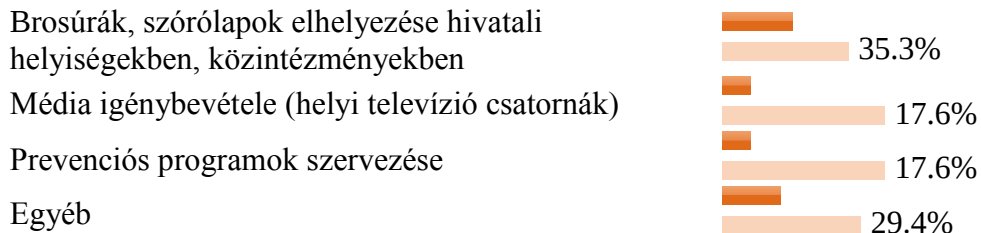
Kérdőívem 5. számú ábrája

Egyéb válaszok:

- a civil- és karitatív szervezetek támogatásai (főként természetbeni)

6.) A következő kérdéssel aziránt szerettem volna érdeklődni, hogy milyen kommunikációs lehetőségekkel hívja fel a szolgálat az állampolgárok figyelmét a áldozatsegítés működésére. A tájékoztatás ugyanis elengedhetetlen, hiszen minden réteghez el kell juttatni az áldozatvédelmi szolgálat tevékenységével kapcsolatos lényeges információkat.

A válaszokból kiderült, hogy általában a hivatali helyiségekben, közintézményekben elhelyezett brosrákkal, szórólapokkal kívánják tájékoztatni a bűncselekmények áldozatait, illetve azokat, akik segítségért folyamodnának a szolgálathoz. A tájékoztatásul szolgáló helyi televízió csatornák hírközlési funkciója is alkalmas arra, hogy minél széles körben elterjedjen, hogy létezik segítség, és azt igénybe is lehet venni.

Kérdőívem 6. számú ábrája

Ezen kívül az áldozatsegítő szolgálat aktív szervezésekbe is kezd, különféle programokat rendez, és ezzel különféle szervezetek figyelmét hívja fel az áldozatvédelmi célból megvalósuló együttműködésre.

Az elmondásuk szerint rendszeresen közreműködnek pályázatokban, társszervek szakmai rendezvényeiken is képviseltetik magukat. Nagyon fontos a személyes kapcsolatfelvétel az áldozatokkal foglalkozó szakemberekkel, ezért előadásokat, tájékoztatókat tartanak az áldozatsegítő támogatásokról a rendőrkapitányságokon, családsegítő szolgálatoknál, szociális intézményekben, illetve egyéb szervezetek, intézmények, szolgáltatók munkatársai számára. A rendőrségi állományt rendszeres képzés keretében tájékoztatják, sőt a polgárőröket is bevonják az együttműködésbe.

Zala megyében például a települési ügysegédek közreműködésével terjesztik az áldozatsegítés formáit, és kormányablak tájékoztatására pedig 2012 óta nagy figyelmet fordítanak.

- 7.) A továbbképzés nem csak más szakemberek számára elengedhetetlen, ezért megkérdeztem, hogy milyen képzésben, felkészítésben részesülnek áldozatsegítő ügyintézők a feladatuk minél magasabb szintű ellátása érdekében.

A rendszeres szupervíziók, esetmegbeszélések, workshopok elengedhetetlenek a szociális munkaterületen dolgozó segítő szakemberek számára. Ilyen módon lehetőség nyílik saját mentális védelmük, és szakmai kompetenciájuk fejlesztésére.⁴¹ Egy regionális értekezleten öt megye áldozatsegítő munkatársai vesznek részt, mely lehetőséget teremt az ismeretek aktualizálására, szinten tartására. Többek között a kommunikáció, kapcsolati hatékonyság fejlesztésére, pszichés állapot stabilizálására, a konfliktuskezelés bevált módszereire fektetik a hangsúlyt.

⁴¹ http://www.ormayistvan.hu/Docs/mi_a_szuperviz.htm

7. A rendőrség szerepe az áldozatvédelemben

Az áldozatvédelmi rendszer Európa szintű szabályozásának köszönhetően a Rendőrség szervezetén belül is sor került olyan jogszabályok megfogalmazására, melyek közvetítik azokat az elveket, melyekre a nemzetközi dokumentumok nagy hangsúlyt fektetnek. A tapasztalatok szerint ha korán, már a feljelentés megtételével egyidejűleg segítségben, tájékoztatásban részesülnek a sértettek, az lényegesen megkönnyíti a bűncselekmények által okozott traumák feldolgozását. Egy bűncselekmény számos hátrányos következménnyel jár, melyet az áldozatnak és családjának el kell viselni. Ezek nem csak anyagi, fizikai, vagy emocionális jellegűek lehetnek, hanem kihatnak a büntető igazságszolgáltatással kapcsolatos magatartásukra is.⁴²

A Rendőrség áldozatvédelmi tevékenységét előremozdító szabályozások közül a legújabb a rendőrség áldozatsegítő feladatairól szóló 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás. Egy meglehetősen új intézmény működését szabályozza, mely nevezetesen áldozatvédelmi referensekből álló áldozatvédelmi hálózat. Ennek a létrehozásával a jogalkotó a speciális áldozatsegítő feladatok ellátását a rendőrség szervezeti keretein belül olyan szakemberre bízta, akik az áldozatvédelemmel összefüggő speciális szakmai felkészültséggel, tájékozottsággal és előképzettséggel rendelkeznek. Ők az ún. áldozatvédelmi referensek, akik a kapitányság állományából kerülnek ki, és a meghatározott speciális feladatokon túl ellátják szervek áldozatvédelmi tevékenységének szakmai irányítását.⁴³ A speciális feladatok közül néhányat példaképpen megemlítek: a bűnügyi helyzet folyamatos figyelemmel kísérése, kapcsolattartás a nyomozó szervek munkatársaival, közreműködés az áldozatvédelemmel kapcsolatos oktatásban, a sértetti jogok érvényesülésének figyelemmel kísérése stb.

Az elhangzottakból arra következtethetünk, hogy a bűncselekmények áldozataival foglalkozó rendőrök körében is pozitív változások következtek be, és a fejlődési folyamat remélhetőleg nem reked meg ennél a stádiumnál.

⁴² Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 20.o.

⁴³ 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás 3-7.

8. A sértetti jogok érvényesülése a büntetőeljárás gyakorlatában

Az előző fejezet tartalmára visszatekintve számos érvet tudnék felsorakoztatni a mellett, hogy a Rendőrség kifogásolhatatlanul biztosítja a sértettnek az eljárás során őt megillető jogosultságait és maradéktalanul hozzásegíti őt az áldozatoknak járó támogatások igénybevételéhez. Ezzel ellentmondanak azok a visszajelzések, vélemények, melyek az állampolgárok között hangoznak el, és sajnálatos módon negatív jelzőkkel illetik a rendőröket, és az igazságszolgáltatási rendszert: „Rendszeresen előfordul, hogy a nyomozó hatóság tagjai nem sértetthez méltóan bánnak a bűncselekményt elszenvedőkkel, a sértetti jogosultságait pedig egyenesen semmibe nézik.” Többek között kifogásolják, hogy az áldozatok nem rendelkeznek a megfelelő ismeretekkel arra vonatkozóan, hogy hova fordulhatnak segítségért, és milyen támogatásban részesülhetnek, ezeket milyen feltételekkel és határidőn belül vehetik igénybe. Ezek korántsem vetnek jó fényt a magyar rendőri szervezetre, hiszen a társadalmi elismerést, a presztízsét gyengítik.

Ennek a problémának a feltárására kérdéseket vetettem fel egy kérdőív keretén belül az Áldozatsegítő Szolgálat ügyintézői részére, hogy a személyes tapasztalataik alapján, valamint a szolgálat jellemzőire vonatkozóan osszák meg véleményeiket, és ezzel járuljanak hozzá dolgozatom eredményességéhez. Ahhoz, hogy több perspektívából körüljárjam a vitatott területet, egy ügyésszel készítettem interjút, akiknek a gyakorlati tapasztalatokhoz fűzött véleményét dolgozatomban felhasználom.

8.1. A kérdőív

Empirikus kutatásom két témát ölel fel. Az áldozatsegítő szolgálat tevékenységével kapcsolatos kérdéseket a 8. fejezetben már tárgyaltam. A kérdőív másik része viszont a Rendőrség áldozatsegítő tevékenységével kapcsolatos. Arra voltam kíváncsi, hogyan ítélik meg az ország 19 megyéjében és Budapesten az áldozatsegítő ügyintézők a Rendőrség sértettekkel szemben tanúsított bánásmódját. A hozzájuk forduló áldozatoktól első kézből kaphatnak információt arról, hogyan járt el a nyomozó hatóság tagja az egyes ügyek kapcsán, ezért úgy gondolom valóságnak megfelelő képet tudnak festeni a hatósági eljárás jogszerűségéről, a rendőrök áldozatsegítő készségéről.

A kérdőív egy többszörös választási lehetőséget felkínáló kérdést tartalmaz, mert ennél a témánál inkább a személyes véleményekre voltam kíváncsi. Ezért nyitott kérdéseket intéztem

az ügyintézők felé. Az ország 19 megyéjének és a fővárosi áldozatsegítő szolgálatnak az ügyintézői közül 13 személy válaszolta meg a kérdéseimet.

1.) Egyik kérdésem az áldozatsegítő szolgálat és a Rendőrség kapcsolatára vonatkozott. Arra szerettem volna kitérni, hogy általában hogyan kell elképzelnünk a két szerv közötti információáramlást.

Az áldozatsegítő szolgálat munkatársai napi kapcsolatban állnak a Rendőrség tagjaival. A telefonos, e-mailes kommunikáción kívül jelentősen esik a latba a személyes kontaktus. Hivatalos kapcsolat jön létre, ha például a támogatások igénybevételéhez kérelmezett igazolást küldi meg a nyomozó hatóság a szolgálatnak. Ezen kívül sokszor informális megkereséssel jön létre az együttműködés, ha segítséget kér egymástól a két szerv.

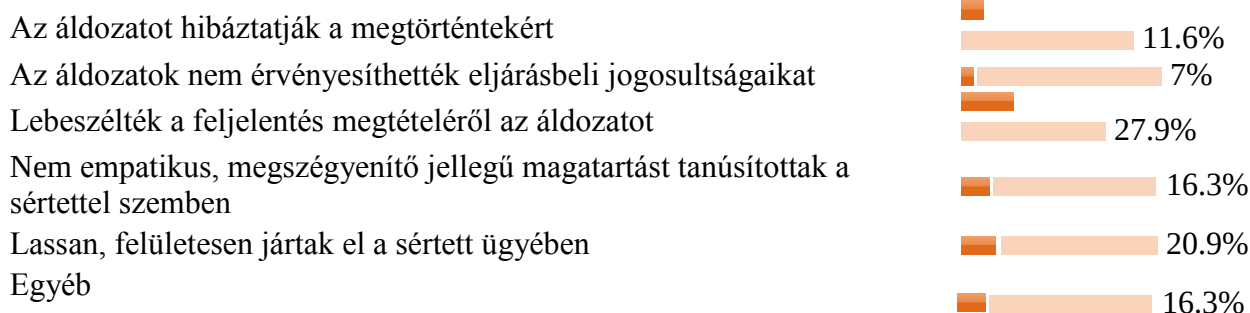
A kapcsolat elsősorban a kapitányságok bűnmegelőzési alosztályainak vezetői valamint a szolgálat vezetői révén valósul meg, annak érdekében, hogy minden áldozat hozzájusson az őt megillető támogatáshoz. Csak eseti jelleggel jön létre személyes kapcsolat egy-egy ügy előadójával, körzeti megbízottal, közülük is csak azokkal, akik az áldozatok segítésére fogékonyak. Látható tehát, hogy inkább a vezetői szinten kielégítő a kapcsolat, ritkán kerül sor arra, hogy egy konkrét ügy kapcsán dolgozzanak együtt az áldozatsegítők és a nyomozók.

Egyes megyékben oly nagy hangsúlyt fektetnek a kölcsönös segítségnyújtásra, hogy a két szerv külön együttműködési megállapodást kötött annak érdekében, hogy az együttműködés feltételei rögzítve legyenek.

Azokban a kapitányságokban, ahol működik áldozatvédelmi referens, meglehetősen javult az együttműködés, hiszen a referens speciális feladatai közé tartozik az állandó jellegű kapcsolattartás a szolgálattal. Viszont a válaszokból arra következtetek, hogy sok helyen ezzel kimerül az együttműködés, és az nem terjed ki egy-egy nyomozóra, vizsgálóra, akik konkrét ügyekkel foglalkoznak.

Az áldozatsegítő szolgálat a rendőri képzésből is jelentős mértékben kiveszi a részét, képzéseket tart az állománynak, de ebben az esetben is inkább a vezetői szint érintett. A kiváló együttműködési készséget mutatja, amikor közösen szerveznek iskolai-és egyéb vetélkedősorozatokat.

2.) A következő kérdéssel egyértelműen a sértettek felől érkező visszajelzések iránt érdeklődtem. Az alábbi válaszokat kaptam arra vonatkozóan, hogy melyek a leggyakrabban elkövetett hibák a nyomozó hatóság részéről, melyeket panaszolnak az áldozatok.

Kérdőívem 7. számú ábrája

Az általam megadott válaszlehetőségeken kívül sajnos érkeztek még elgondolkodtató megjegyzések, mégpedig:

- „Nem nyújtanak megfelelő tájékoztatást az áldozatsegítés lehetőségeiről, a szolgáltatásokról, a határidőkről.”
- „Téves információt adtak (elérhetőségeinkről), vagy egyáltalán nem informálták a sértetteket az áldozatsegítés lehetőségéről.”
- „A feljelentés helyett bejelentést jegyzőkönyveznek.”
- „Szinte elkövetőként bántak a sértettel.”

3.) Végül nyilatkoztattam a szolgálat ügyintézőit azzal kapcsolatban, hogy az egyes megyékben hogyan jellemeznék a rendőrség és a szolgálat kapcsolatát, valamint milyen intézkedéseket vezetnének be a hatékonyabb együttműködés eléréséhez.

- „Gyorsabb információcserére, hatékonyabb adminisztrációs munkára lenne szükség.”
- „Alapvetően jó az együttműködés, de a tájékoztatók átadása - bár kötelező - még mindig sokszor elmarad, főleg a helyszínen intézkedő nyomozók esetében. Sokszor félretájékoztatják az áldozatot. A másik, az áldozatsegítő szolgálat eljárását lassító

körülmény az igazolások nem határidőben történő kiállítása. A rendőrségi adatbázishoz való hozzáférés ezen javíthatna, persze csak az áldozatsegítő eljáráshoz való szükséges mértékben az adatvédelmi szempontok figyelembe vételével.”

- „A rendőrségek munkatársai kevés ügyfelet tájékoztatnak Szolgálatunkról.”
- „A jogszabályi környezet módosításával, illetve a Robotzsaru program fejlesztésével lehetne javítani a kapcsolattartást. Továbbá belső (ORFK utasítás) jogszabály kiadása lenne szükséges, hogy a panaszfelvétel, vagy éppen a tanúmeghallgatás sarkalatos pontja legyen az áldozati jogok érvényre juttatása.”
- „A rendészeti ágon (különösen közrendvédelmi területen) a magas fluktuáció leküzdhető lenne, ha a rendészeti képzésben megfelelő hangsúlyt kapna az áldozatsegítés, a készség fejlesztés mellett.”
- „A kapcsolatot - annak ellenére, hogy azon megyék közé tartozunk, ahol élénk a kapcsolat a nyomozó hatósággal - a magam részéről pusztán kielégítőnek értékelem, mert sajnos nagyon sokszor személyfüggő az, hogy a rendőrségen miként kezelik az áldozat ügyét. Az információ áramoltatásával semmi probléma nincs, de a Rendőrség fogadókészsége sokszor nem megfelelő.”
- „Valamennyi rendőr képzése szükséges lenne az áldozatsegítésről”
- „Jó az együttműködés. Hetente egy alkalommal a feljelentésekről információkat kapunk, természetesen név nélkül.”
- „A kommunikáció jól működne, csak éppen a tárgyi lehetőségek nem megfelelőek.”
- „A felső-, középvezetői szinten rendszeresek az együttműködés formális keretei, A napi ügyintézés során, addig, amíg a Rendőrségen nincs mindenütt áldozatvédelmi referens, valamint ilyen nagymértékű a fluktuáció, nem látok az ügyfél számára is értékelhető, jobb együttműködésre reális lehetőséget.”
- „A megyében a Rendőrség és az Áldozatsegítő Osztály között nagyon jó az együttműködés, kölcsönösen segítjük egymás munkáját. Azonban a rendőri állomány magas fluktuációja miatt évente ismételni kell a rendőrkapitányságokon az állomány részére tartott tájékoztatásokat.”

- „A Rendőrség állományának nagy része még 7 év után sem igazán ismeri az állami áldozatsegítés lényegét. Gyakran egyáltalán nem vagy félre tájékoztatják a sértetteket, különösen az azonnali pénzügyi segély tárgyában. A törvényben előírt, és az áldozatsegítő szolgálat által bekért igazolásokat (melyet egy napon belül kellene megküldeniük) többszöri kérésre, napok, sőt néha hetek múlva küldik meg. (Főként a Fővárosi Kerületi Kapitányságok) Érdekes módon, ha egy rendőr ismerőse vagy hozzátartozója az áldozat, akkor szokták tudni az eljárás menetét, és igen gördülékenyen tud működni az ügyintézés.”
- „A rendőri állomány gyakori, ismétlődő jellegű képzésére lenne szükség.”
- „Az állomány iskolarendszerű képzésébe, és belső képzésébe is be kellene illeszteni az áldozatsegítést.”

8.2. Ügyészi riport

Az Egri Városi Ügyészségen kérésemre riportot készíthettem egy ügyésszel, akitől a dolgozatom témájához kapcsolódó kérdéseket intéztem. Személyes véleményére voltam kíváncsi, hiszen, a nyomozás felügyeletének gyakorlása során a Rendőrség tevékenységéről közvetlen belátással bír. Arra is kíváncsi voltam, hogy milyennek ítélni a jelenlegi szabályozások és a joggyakorlat által a sértettek eljárási helyzetét.

Kérdés: Egy bűncselekmény elkövetésekor általában a nyomozó hatóságnál teszi meg a feljelentést a sértett. Ekkor kell először érvénybe lépni azoknak a jogoknak, amelyek a nyomozás során őt megilletik. Mint Ügyész, vagyis a nyomozás ura, mik a tapasztalatai azzal kapcsolatban, hogy a nyomozó hatóság tagjai nem a megfelelő bánásmódot tanúsítják a sértettel szemben, mely által a sértetti jogok csorbulnak? Mely hibákat vétik általában? Hova tud a sértett fordulni, ha észleli, hogy nem a megfelelően jártak el ügyében?

Válasz: *A tapasztalat az, hogy általában a Rendőrség szereti úgymond „lepasszolni” az Ügyészségnek az általa problémásabbnak, szövevényesebbnek tartott ügyeket. Akad olyan is, hogy fel se veszik a feljelentési jegyzőkönyvet. Ezek inkább a bonyolultabb megítélésű ügyek, melyeknél nehéz eldönteni, hogy szabálysértés vagy bűncselekmény kategóriába tartoznak-e. Esetleg több évre visszamenőleg kell elkezdni a nyomozást, mely előre is végeláthatatlannak bizonyulna. Találkoztam olyan esettel is, amikor több elkövető által több bűncselekmény valósult meg, melyek közül csak a legutóbbi bűncselekmény miatt indított eljárást a nyomozó*

hatóság. Hiába közölte a sértett, hogy már több előzetes cselekmény is történt, nem akartak róla tudomást venni.

Az Ügyészségen hétfőnként van panasznap, ahol bejelentést lehet tenni, ha valakit sérelem ért a Rendőrségen, vagy nem részesült a megfelelő bánásmódban. Ezzel persze csak akkor élnek a sértettek, ha tudnak a panasz lehetőségéről. Egy perlekedő, notórius feljelentő nagyon is tisztában van, hogy az Ügyészséghez lehet fordulni, viszont az idősebb, alacsonyabb végzettségű emberek nem rendelkeznek ilyen jellegű információkkal, és sajnos nem is kapnak megfelelő tájékoztatást. Ők a helyi körzeti megbízottaktól várnak megoldást, vagy hazamennek egy eredménytelen feljelentés után, hiszen úgy gondolják, nincs mód a panaszra.

Kérdés: Mit gondol, minek tudható az be, hogy a rendőrök nem veszik komolyan a sértett feljelentését? Léteznek egyfajta bűncselekmény kategóriák, melyeknél már a bejelentéskor eldől, hogy nem lesz különösebb intézkedés az ügyben? Melyek ezek? Mi ennek az oka?

Válasz: *Sajnos számtalan eset van, amikor a rendőröknek el kell viselni a notórius feljelentőket, akik erőszertettel zaklatják őket rövidebb időközönként az ellenük intézett fiktív bűncselekményekkel. Ennek hatására a rendőrök általánosítanak, és a későbbiekben a ténylegesen megtörtént bűncselekményeket is alaptalannak vélik. Elég szórakoztató, cifra szüleményekről is lehet hallani, de sajnos ezzel azt érik el, hogy ha esetleg tényleg megtörtént a baj, és valóban igazat mondanak, nem veszi őket komolyan senki.*

Bűncselekmény kategóriákat nem tudok megállapítani, de jellemző például, hogy a szomszédok, valamint a családtagok, házastársak jelentik fel egyik napról a másikra egymást. A rá következő nap pedig visszavonják a feljelentést, meggondolják magukat. Ha ismertek a kapitányságon ilyen személyek, nagy valószínűséggel állíthatom, hogy a nyomozók nem fognak érdemben eljárni az ügyben, hiszen csak fölösleges papírmunka, valamint időpocsékolással járna. A rendőrség egyébként is túlterhelt.

Kérdés: Más országokban, például Németországban, többféle prevenciós programok létesültek a családon belüli erőszak áldozatainak védelme érdekében. Komolyan foglalkoznak a témával. (Ide tartozik a zaklatás is) Miért van az, hogy itthon a rendőrök szinte hagyják, hogy a család rendezze el a dolgot, vagyis nem avatkoznak közbe?

Válasz: *Valóban problémás területről van szó, melynek egyik oka, hogy ez ideáig nem volt külön tényállás a családon belüli erőszakra, azaz nem szabályozta törvény az ilyen jellegű cselekményeket. A távoltartás kényszerintézkedés bevezetése is már nagy előrelépést jelentett,*

mely védelmet biztosított az áldozatoknak. A probléma ezzel, hogy csak harminc napra lehet elrendelni, utána mindig meg kell hosszabbítani, érdemesebb lenni a hosszabb távra szóló szabályozás. Mivel a Btk. nem rendelkezett külön tényállásról, ezért eddig a családon belüli erőszakot maximum könnyű testi sértésnek, vagy tetteges becsületsértésnek lehetett beminősíteni, melyek köztudott, hogy magánvádra üldözendők, vagyis a sértett magánindítványának előterjesztése szükséges a további intézkedésekhez. (Volt házastársak esetében magánlaksértést lehetett megállapítani) Ha a magánvád hiányzik, nem indul meg az eljárás. Egyébként a magánindítványra üldözendő bűncselekmények sem a Rendőrség, sem az Ügyészség kompetenciájába nem tartoznak. A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről nagy változást jelentett ez ügyben, ugyanis megjelent a kapcsolati erőszak tényállása, mely magába foglalja a családon belüli erőszakot, melynek megvalósulásakor magánindítvány nélkül is elindulhat az eljárás.

A másik problémát az jelenti, hogy az ilyen, többnyire a négy fal között zajló eseményeknél nincs tanú, csak a két érintett fél. A gyerekek tanúzásával az a kivetnivaló, hogy könnyen befolyásolhatóak a szülők által, valamint problémásabb megítélni, hogy igazat mondanak-e, így a vallomásuk nem bír egyenértékű erővel egy felnőtt emberéhez képest. Ezek közrejátszanak abban, hogy a családon belüli erőszak ténye nehezen bizonyítható, ezáltal gyakran a nyomozás megszüntetésével fejeződik be az eljárás, így a nyomozó hatóság nem szívesen intézkedik ilyen ügyekben.

Kérdés: A Kerethatározat rendelkezik a különösen veszélyeztetett sértettek védelméről. Kritériumként nincs meghatározva, hogy kik tartozzanak ide, (fizikai, szellemi sebezhetőség, veszélyeztetett helyzetek: családon belüli erőszak, szexuális bűncselekmények áldozatai) viszont az EU szerint az általánostól eltérő kezelést igényelnének. A magyar büntetőeljárás nem rendelkezik ennek az intézménynek a bevezetéséről, egyedül tanúvédelem alatt fut speciális intézkedés a tanúk esetében. Érdemesnek látná-e behozni a kategóriát?

Válasz: *A 14. életévüket be nem töltött személyekre nagyon nagy figyelmet kell fordítani. A Be. szerint ügyészi indítványra hallgathatja ki a gyermekkorú tanút a nyomozóbíró, ha a büntetőeljárás során valószínűsíthető, hogy a gyermekkorú tárgyaláson történő kihallgatása fejlődését károsan befolyásolná. Ezzel megelőzhető, hogy további traumától óvjuk meg a gyermeket a bírósági szakban. Továbbá a pszichésen sérült, gyermekkorú áldozatoknál (különösen, ha nemi erkölcs elleni bűncselekményekről van szó) pszichológus szakértőt kell alkalmazni, aki megfelelő szakértelmének köszönhetően tud nyilatkozni arról, hogy milyen*

traumát szenvedett a személy, illetve mennyire szavahihetően mondaná el vallomását. Ő javasolhatja, hogy nem indokolt a tanúkénti kihallgatásuk, ezt természetesen mindig figyelembe vesszük. Továbbá létrejöttek az ún. speciális gyermekbarát meghallgató szobák, melyek biztosítják, hogy a legkíméletesebb módon hallgassák ki a gyermekeket, csökkentve ezzel az eljárás okozta további traumák mértékét. Mivel az ilyen szobákban kép-és hangfelvétel készítése kötelező, megelőzhetőek ezzel a további kihallgatások.

Nem feltétlenül tartom szükségesnek ezeken felül más törvényi szabályozás bevezetését.

Kérdés: Nemzetközi dokumentumok rendelkeznek az áldozatok védelme érdekében az ismételt tanúkihallgatások korlátozásáról. Ezek szerint csak a nyomozás céljának eléréséhez szükséges mértékben hallgathatók ki. Milyen problémákat okozhatnak az ismételt kihallgatások? Tekintettel vannak-e az áldozatra a bizonyítás során, vagy a nyomozati cselekmények szakszerű és eredményes végrehajtása inkább a szempont? Ha ütközik a nyomozás érdeke az áldozat eljárási másodlagos viktimizációs következményeivel – láthatóan nehezen tudja feldolgozni a történeteket, stresszt okoz az események felidézése stb. – akkor el tudnak-e tekinteni az újabb megterhelő eljárási cselekményektől?

Válasz: *Amennyiben lehetséges, mindig figyelembe vesszük a sértettek pszichikai állapotát, az elszenvedett traumát, de a bűncselekmény felderítése, a büntetőeljárás sikeressége az elsődleges szempont. Jogszabályi lehetőség sincs arra, hogy a sértett állapota miatt abbahagyjuk az intézkedést.*

Valóban okozhat kellemetlenséget az áldozatok ismételt meghallgatása, viszont csak többszöri kihallgatásokkal lehet bizonyítani, hogy a sértett valóban igazat mond. Ez ismét a Be. eredményességét segíti elő, hiszen ha a sértett többször egymás után sem kerül ellentmondásokba saját maga mondanivalójával, továbbra is következetes marad, valószínűsíthető, hogy nem hazudik. Erre lehet alapozni a bíróság előtt, viszont ez lehetetlen ismételt kihallgatások nélkül.

Kérdés: Milyen eljárási cselekményekről, változásokról értesítik a sértettet? Arra vagyok kíváncsi, hogy a sértett esetében a tájékoztatási kötelezettség a hatóság oldaláról szigorúan marad a törvényi keretek között, vagy kiterjed a nyomozás érdekeivel ellentétes információ megosztására is, ami esetleg a sértett számára fontosabb? (pl.: Terhelt szabadon bocsátásáról értesítés)

Válasz: *Nem értek egyet azzal, hogy a sértett a jogszabályban megengedett lehetőségeken túlmenően megismerje az ügy iratait, azaz tájékoztatva legyen olyan eljárási cselekményekről is, melyekre nem terjed ki a joga. Az érdemi döntésekről természetesen értesítést kapnak, de főleg a papírmunkát jelentene csak az ezen túlmenő tájékoztatás.*

Érdemi döntéseket panaszolhat a sértett, de pl. a nyomozás határidejének meghosszabbítását elrendelő határozat ellen ne élhessen panasszal, hiszen nem az ő dolga eldönteni, hogy mikor válik szükségessé az ilyen határozat meghozatala.

Kérdés: A sértettek és az elkövetők találkozásának elkerülésére a bíróság épületében, elkülönített helyiségek kialakításával valósulhatna meg. Fordítunk arra figyelmet, nehogy befolyásolja a tárgyalás előtt a terhelt a sértettet, esetleg megfélemlítse?

Válasz: *Nagyon örülnénk egy ügyészi váró kialakításának, mert valóban, elég sokszor fordul elő, hogy egy folyosón várnak a sértettek, gyanúsítottak, valamint elkerülhetetlen a találkozás a hatóság tagjaival is. Nem meglepő, hogy a sértettet is méregetik egyes gyanúsítottak, hiszen ha egy Ügyészt nem félnek rágalmazni, akkor mi akadályozná meg őket abban, hogy a sértettet is bántalmazzák szóban.*

Ha súlyos bűncselekmény áldozatai kérik, a bíróság mérlegelési alapon dönt arról, hogy véletlenül se találkozzon az áldozat és az elkövető. (Ilyen pl. a súlyos rablás, ami okot ad arra, hogy valóban rettegjen a gyanúsítottól, de pl. egy autófeltörő tolvaj látványa, bár van, akiben még ez is félelmet kelt, nem alapozza meg azt, hogy a terhelt távollétében folyjon a tárgyalás). Vannak tehát esetek, amikor kivételesen a vádlott távollétében zajlik a tárgyalás, ilyenkor a sértett meghallgatását követően a vádlottal is ismerteti a bíró a tanúvallomást. Bár sok esetben az elkövetők már előzetesben vannak, így a BV előállítóban várakoznak, és kizárt a találkozás.

Kérdés: Mi a vélemény az angolszász jogrendszerről, ahol a sértett nyilatkozhat a bűncselekmény hatásairól? Nyilatkozata befolyásolja a kiszabandó büntetést, sőt még a szabadlábra helyezési eljárást is.

Válasz: *Egyáltalán nem tartom jó ötletnek. Nagyon remélem, hogy ez nem kerül bevezetésre. A szubjektív véleményének hangot adhat, azzal nincs probléma, de a büntetés kiszabása során az objektív elemeket kell figyelembe venni.*

Kérdés: Mit gondol miért nem népszerű a pótmagánvád intézménye a jogalkalmazás hatósági oldalán? Térhódításának milyen akadályait látja, és mitől tartaná hatékonynak az intézményt?

Válasz: *Ügyészként nem kapok tájékoztatást, hogy élt –e a sértett a pótmagánvád intézményének lehetőségével. Véleményem az, hogy adjuk meg a lehetőséget, ha van rá elég fedezete a sértettnek, járjon el a bíróságon. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy nem nagyon zárulnak sikerrel ezek az eljárások, eredményre nem mindig vezetnek.*

Kérdés: Közvetítői eljárás: Mennyire elterjedt ez Önöknél? Tájékoztatják a sértettet, hogy van ilyen lehetőség? A mediáció tulajdonképpen leegyszerűsítene a be-t. Miért nem alkalmazzák ennek ellenére mégsem? Mégsem az áldozat érdeke a fontos, hanem a megtorlás?

Válasz: *Erőszerezetettel alkalmazzuk a közvetítői eljárás adta lehetőségeket a gyakorlatban, hiszen központi elvárás is, hogy növeljük a mediáció alkalmazásának arányát. A mediációt bűncselekménytípustól, valamint az elkövető személyiségétől teszi a törvény függővé. Ez azt jelenti, hogy feltételrendszere elég komoly szűrőt jelent. Nagyon gyakran eredményre vezet pl.: a közlekedési bűncselekményeknél.). A mediáció nagyon leegyszerűsíti az eljárást, hiszen ha eredményes, 6 hónapon belül befejeződhet a büntetőeljárás. Viszont ha nem zárul sikerrel, mert valamelyik fél visszavonul, az bizony nagy kitérő. Helyébe léphetnek kötelező magatartási szabályok, (ne látogasson szórakozóhelyeket, 10 után ne menjen ki az utcára) melyek vádhalasztásnak teremtenek lehetőséget. Ha ez sem vezet eredményre, akkor tulajdonképpen nagyon elhúzódik a büntetőeljárás.*

Kérdés: Milyen intézkedések alkalmasak arra az ügyészi szakban, hogy ösztönözzék az elkövetőt a jóvátételre, és ezzel a kárt megtérítse?

Válasz: *Fiatalkorú elkövetőknél nem szívesen alkalmazzuk a pénzösszeg alapú kártérítést, mert annak semmilyen visszatartó ereje nincsen, ha a szülők kifizetik a gyerek helyett az általa okozott kárt a sértettnek, ő pedig semmit sem érzékel a cselekményének súlyából. Ez azt jelentené, hogy nem ő vállalja felelősséget, azért amit tett.*

Nem csak a közvetítő eljárást lehet alkalmazni gyorsított eljárásként. Fiatalkorúak esetében a vádemelés elhalasztását valamilyen elváráshoz kötjük. Ezek az ún. egyedi magatartási szabályok betartását jelentik. Egy kirendelt pártfogó felügyelő ellenőrzi, és kötelezi a fiatalkorú elkövetőt, a magatartási szabályok betartására. Ahhoz, hogy meghatározzuk, melyik magatartási szabályt alkalmazzuk az adott fiatalkorú esetében, kikérjük a pártfogó

felügyelő véleményét. Az ügyész szelektál a javaslatok közül, majd meghallgatja személyesen a sértettet a beleegyezése végett, és az elkövetőt is, hogy vállalja-e a szabályok betartását. Az okozott kár megtérítésén kívül más módon is gondoskodhat az elkövető a sértett jóvátételéről, vagy a köz számára is végezhet munkát.(p.: ássa fel a kertet, nem lehet igazolatlan órája az iskolában).

9. Befejezés

Vitathatatlan, hogy uniós csatlakozásunk óta Magyarország is próbál felzárkózni a resztoratív igazságügyi koncepciót megszilárdító tagállamok sorához. Ahhoz, hogy megfeleljünk a nemzetközi elvárásoknak a törvényeink rendelkezéseit át kellett gondolni, újrafogalmazni. De ez még meglehetősen kevésnek bizonyult, ezért több új intézmény bevezetése történt a bűncselekmény sértettjének áldozatkénti elismeréséhez, jogai bővítéséhez.

A Kerethatározat elveihez az alkalmazhatóság szempontjából pár kritikát megejtének. Úgy gondolom, nem lehet elvárni a nemzeti jogalkotás hiánytalanságát, ha a Kerethatározat nem tartalmaz konkrét, egyértelmű ajánlásokat. Véleményem szerint nem minden esetben értelmezhetőek egyértelműen az EU elvárásai. Megjegyezni kívánom, hogy egyes rendelkezések a joggyakorlatban kivitelezhetetlenek, ezért nem is születik ezekre vonatkozó normatív szabályozás a tagállamokban, többek között Magyarországon sem.

Például a sértetti kihallgatások korlátozása valóban a nyomozás sikerét hiúsítaná meg, ilyen módon nem tartom indokoltnak az erről szóló jogszabály bevezetését. Viszont a meghallgatás módját szabályok közé lehetne szorítani. Be kellene iktatni, hogy ne csak gyermekkorúak vagy fiatalkorúak kihallgatásánál vegyék igénybe a pszichológus közreműködését. Valamint, ha minden kapitányság rendelkezne olyan szakemberrel, aki a különös megrázkódtatást elszenvedett sértetteket meghallgatja, elkerülhetőek lennének a másodlagos viktimizációs hatások következményei. Ahhoz viszont, hogy ez minden esetben működjön, ki kellene emelni a sértettek köréből azokat, akiket a bűncselekmény jellegére tekintettel részesíteni kell a különleges bánásmódban. Szükséges lenne tehát egy törvény általi „különösen veszélyeztetett” sértetti kategória meghatározása.

Nemzetközi elvárás, hogy a sértett nyilatkozzon a bűncselekménnyel kapcsolatos álláspontjáról, azaz hogy milyen károkat szenvedett el. A magyar büntetőeljárás csak egészen szűken értelmezi ezt a jogosítványt. A Be. e. 316. § szerint „[A] sértett nyilatkozhat arról, hogy a vádlott bűnösségének megállapítását és megbüntetését kívánja-e”. Úgy gondolom, ha nem is olyan mértékben, mint az angolszász jogrendszerben (ahol a büntetés kiszabása során is figyelembe veszik a sértett nyilatkozatát), de a sértett felszólalása alkalmával bizonyos kereten belül lehetőséget kellene teremteni a bűncselekmény hatásainak ismertetésére. Ezzel, ha nem is lehet befolyásolni az ítéletet, de erkölcsi elégtételt nyerhetne az áldozat.

A nemzetközi elvárásoknak látszólag megfelelő jogszabályokkal kapcsolatban több kétségem is felmerült. Miért említettem, hogy csak látszólag elfogadhatóak a normáink? A jogszabályok tanulmányozása során ugyanis a törvényszöveg megfelelne a nemzetközi kívánalmaknak, viszont akadnak egyfajta „kiskapuk”, melyeket a joggyakorlatban erőszertetettel ki is használnak. Ilyen például, mikor a törvény a sértett jogaként említi a tájékoztatás, felvilágosítás kérését, a hatóság tagjainak pedig kötelezettségként állapítja meg a felvilágosítás adását. A gyakorlatban kihasználva az ellentmondásból adódó lehetőséget, sok esetben csak akkor tájékoztatják a sértettet jogairól és kötelezettségeiről, ha az kifejezetten kérte. Amennyiben a sértett magától nem érdeklődik - mert nincs tisztában az eljárás menetével- nem részesül felvilágosításban. Ha mégis közlik vele, azt legtöbbször elsietve, hadarva teszik, esélyt sem adva a megértésnek. Véleményem szerint kötelezővé kellene tenni, hogy a hatóság tagja írásba foglalva átnyújtsa a tájékoztatást a sértett jogairól és kötelezettségeiről.

Tarthatatlan, hogy a sértett az egyes nyomozási cselekményeken való jelenléti jogát is csak akkor gyakorolhatja, ha a nyomozó hatóság tagja ezt úgy kívánja. Mivel törvény kimondja, hogy sürgősségi indokból mellőzhető a sértett értesítése, ezért a nyomozók erre hivatkozva rendszeresen elhagyják a tájékoztatást az eljárási cselekményekről, ráadásul a hatályos Be. szerint jogosan is jártak el.

Ezekben az esetben megmutatkozik a nyomozó hatóság hanyagsága, melyről arra lehet következtetni, hogy mennyire veszik komolyan a sértettek helyzetét. A resztoratív igazságszolgáltatás megteremtéséhez viszont nélkülözhetetlen a hatóság felől a sértettekkel szembeni megfelelő bánásmód tanúsítása, vagyis egy ennek megfelelő „áldozatsegítő” szemlélet. A jelenleg uralkodó rendőrségi nézőpontot azonban több tényező is kiváltotta. Az interjúk során elhangzott, hogy sajnos a nyomozó hatóság munkáját elég gyakran hátráltatják a notórius feljelentők, ráadásul számtalan esetben előfordul, hogy meggondolatlanul jelentik fel egymást a családtagok, másnapra pedig hirtelen visszavonják a feljelentést. Ez azonban nem adhat okot az általánosításra, és nem lehet fél vállról venni az ügyeket. A felhalmozódott ügyszámokból adódó túlterheltség valóban nagy gondot jelent az országban mindenütt, azonban ez sem adhat kibúvót egy rendőrnek a törvény által meghatározott kötelezettségei alól.

A jogi szabályozások önmagukban vajmi kevésnek bizonyulnak a sértetti jogok érvényesüléséhez. Magyarországon jelenleg a jogalkalmazásban még mindig a gyors,

eredményes büntetőeljárás zászlaja lebeg a hatóságok szeme előtt. Addig, amíg ezt a fásult, idejétmúlt szemléletet képviselve tevékenykednek a nyomozó hatóság tagjai, nem várható érzékelhető javulás a sértettek helyzetében.

Továbbra is szükséges a jogszabályok reformja a nemzetközi elvárások kifogástalan teljesítéséhez, és nem elégedhetünk meg a többé-kevésbé elfogadható eredményünkkel. Viszont ehhez legalább a jelenlegi törvények szabályait kellene figyelembe venni a jogalkalmazóknak. A gyakorlatban tapasztalt hiányosságok egyik oka többek között, hogy nem tulajdonítanak jelentőséget annak, hogy a nyomozó hatóság konkrét sértettekkel foglalkozó tagjai motiválva legyenek az áldozatok segítésére. Az állami és civil áldozatsegítő szolgálatok kezdeményezik ugyan a rendőri állomány képzését az áldozatvédelemről, de ez szinte az országban mindenütt csak a vezető réteget érinti. Valóban léteznek áldozatsegítő tréningek, előadások, azonban ezek nem képesek elérni a várt eredményt addig, amíg személy szerint minden rendőr nem részesül a felvilágosításban. A fejlődésnek ott kell jelentkeznie, ahol a sértettek és a hatóság között létrejön a személyes kapcsolat. Ez pedig az ügy előadójának befogadó képességétől függ.

A rendőri állományra jellemző, hogy egyéni beállítottság kérdése, miként bánnak a bűncselekmények elszenvedőivel. Sajnos az áldozatokkal empátiát tanúsító rendőrök köre igen szűknek bizonyul. A rendőr munkája során viszont olyan személyekkel kerül kapcsolatba, akiken segíteni kell, problémájuk megoldásában aktívan közre kell működni.⁴⁴ Azzal, hogy az áldozati szempontok érvényre jutnak nem csak pozitív benyomás alakul ki a sértettben a rendőrökről, hanem a nyomozás során való közreműködési hajlam is. Ezzel pedig a büntetőeljárás sikerességének adunk nagyobb esélyt, mely bizonyítottan anélkül is elérhető, hogy csorbítanánk a sértett eljárási jogait.

Mindkét fél érdeke tehát a folyamatos együttműködés, melyet a rendőr együttérzésével, segítőkészségével tud fenntartani. Ajánlatos érdeklődést tanúsítani a sértett által elmondottak iránt, odafigyelni, miközben beszél, s ezekkel a megnyilvánulásokkal elnyerni a bizalmát. A tájékoztatás jelentőségét már sokadára hangsúlyozom, hiszen a rendőr kötelessége felvilágosítást adni a sértett büntetőeljárási jogairól, továbbá az áldozatsegítés lehetőségeiről. Nem várható el a rendőrtől, hogy a sértett minden problémáját megoldja, ez

⁴⁴ Dr. Kis Géza: Pszichológia gondolatok és viselkedési elvárások a bűncselekmények áldozataival foglalkozó rendőrök munkájához. In: Áldozatvédelem, BM Kiadó, 1999. 156. o.

nem az ő kompetencia köréhez tartozik. Fontos, hogy tájékoztassa az áldozatot, hogy hová fordulhat támogatásért, de a konkrét segítségnyújtás az áldozatsegítő szolgálatok feladata.

A tudományos munkám során elvégzett elméleti és gyakorlati tapasztalatok alapján az a meggyőződésem, hogy a resztoratív igazságszolgáltatási rendszert megvalósító eszközök kidolgozása hazánkban még gyerekcipőben jár. A sértettek büntetőeljárásban betöltött helyzetének pozitív irányban történő változtatása érdekében tett jogi törekvések kezdeti lépésnek megfelelnek, de a joggyakorlatban megmutatkoznak a hiányosságok. Véleményem szerint egy lendületesebb jogalkotási folyamat éreztetné a jogalkalmazók körében, hogy az eddigi eredményesség-hajszoló megközelítése a büntetőeljárásnak már nem irányadó többé, és hamarosan új alapokra helyeződik az igazságszolgáltatás.

10. Irodalomjegyzék

Szakirodalmak:

Blaskó Béla: Magyar büntetőjog általános rész. Negyedik, átdolgozott kiadás. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010.

Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. In: Tanulmányok Irk Ferenc professzor 70. születésnapja tiszteletére. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2012.

Bögöly Gyula – Budaházi Árpád – Csányi Csaba – Sléder Judit: Büntetőeljárás jog. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010.

Fehér Lenke – Fügedi László - Jagoschitzné Andreánszky Zsuzsanna – Horváth Pál – Kiss Anna – László Lajos – Pörge Lajos – Skapinyecz János: Segít a Fehérgyűri. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Viva Média Holding Kiadó, Budapest, 2009.

Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

Görgényi Ilona: A viktimológia. In: Gönczöl K.- Korinek L.-Lévay M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek, Bűnözés, Bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1999.

Kis Géza: Pszichológiai gondolatok és viselkedési elvárások a bűncselekmények áldozataival foglalkozó rendőrök munkájához. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, Budapest, 1999.

Kiss Anna: A sértett eljárásjogi helyzete. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, Budapest, 1999.

Kiss Anna: A sértett jogainak erősítése a hazai és a német büntetőeljárás összehasonlításának tükrében. In: Rendészeti szemle, Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2006. 7-8. 54. évfolyam

Kővári András: Az áldozatok védelme és a rendőrség. In: Az emberi jogok és a rendőrség. Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ, Budapest, 2000.

Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. In: Miskolci Jogi Szemle, 6. évfolyam, különszám, 2011.

A sértett szerepe az egyes bűncselekmények elkövetésénél és jogainak mikénti érvényesülése a büntetőeljárásban. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, Budapest, 1999.

Diszpécserek szerepe az áldozatsegítésben. - Áldozatsegítő Szolgálat módszertani füzetek. 2012.

Rendőrségi tapasztalatok az áldozati jogok érvényesüléséről, az áldozatvédelem helyzetéről 2012-ben. - ORFK, Bűnügyi Főigazgatóság, Bűnügyi Főosztály, Bűnmegelőzési Osztály

Internetes hivatkozások:

Fézer Tamás: A bűncselekmények áldozatainak járó jóvátétel elméleti kérdései. (Letöltve: 2013.10.20.)

http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_buncselekmenyek_aldozatainak_jaro_jovattetel_elmeleti_kerdesei/

Serfőző Melinda: Büntetőjogi mediáció: évente mintegy 6000 esetben választjuk. (Letöltve: 2013.10.24.)

<http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/napirend/buntetojogi-mediacio-evente-mintegy-6000-esetben-valasztjuk>

Tóth Andrea Noémi: A közvetítői eljárás gyakorlati problémái. (Letöltve: 2013.10.9.)

http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_kozvetitoi_eljaras_gyakorlati_problemai/

A hazai áldozatvédelem jellemzői. (Letöltve: 2013.09.28.)

http://ujutakon.dunaujvaros.hu/index.php?p=aldozatta_jellemzo

Áldozatvédelemről általában. (Letöltve: 2013.10.13.)

<http://www.bunmegelozes.eu/aldozataalt.html>

Mi a közvetítői eljárás (büntetőügyi mediáció)? (Letöltve: 2013.10.10.)

http://kih.gov.hu/mediacio/-/asset_publisher/4frusdbuyVxX/content/kozvetitoi-eljaras-mediacio-

Mi a szupervízió? (Letöltve: 2013.11.5.) http://www.ormayistvan.hu/docs/mi_a_szuperviz.htm

Mit kell tudni a gyermekbarát igazságszolgáltatásról? (Letöltve: 2013.10.10.)

<http://gyermekbarat.kormany.hu/mit-kell-tudni-a-gyermekbarat-igazsagszolgáltatassrol>